Kultura 2025

4. Ročník XXXII.
Bulletin Klubu kultury SN ČR

Vážení čtenáři,

přinášíme vám čtvrté číslo našeho klubového časopisu, které je tradičně plné zajímavostí ze světa kultury. Tentokrát v něm výrazně převažuje divadlo a výtvarné umění, i když samozřejmě neopomíjíme ani novinky ze světa filmu, literatury a hudby.

Zavedeme vás do brněnské Industry, abychom prozkoumali její specifickou scénickou dramaturgii. V rozhovoru s provozní ředitelkou, produkční i uměleckou šéfovou Silvií Grmolcovou se dozvíte, jak vůbec takový alternativní prostor funguje. V Brně zůstaneme, neboť nás ten nejpovolanější průvodce, Martin Koplík, podrobně seznámí s exteriérem někdejší budovy Německého městského divadla, později divadla Na hradbách, dnešní slavné Mahenky.

Objevný autor Pavel Straka nám tentokrát představí Ljubov Plavskou, která pochází z Ukrajiny. Před třemi a půl lety přišla kvůli válce do Prahy, kde pokračovala ve studiích keramiky a vedle toho se intenzivně věnuje aktivnímu provozování hudby.

Kolegové z výborové redakce Aleš Holub a Jaromír Hampl nám poslali rozmanité texty, týkající se různých kulturních oblastí. Díky textu Daniely Hatinové nahlédneme do magické Prahy skrze novou knihu Dana Browna a Karla Miloševičová nám nabízí pohled do zámku v Osečanech s průvodcem i kastelánem nejpovolanějším – samotným majitelem zámku Matějem Stropnickým. Fotograf JANSI tentokrát zavítal do slovinské metropole, odkud nám kromě zajímavého vyprávění přinesl i řadu unikátních fotografií.

Blahopřejeme keramikovi Gustavu Fifkovi k životnímu jubileu.

Přejeme vám příjemné čtení!

Za redakci
Hasan Zahirović
šéfredaktor

Vážené členky, vážení členové,

pro vystavení nového členského průkazu je nutné **poslat portrétní fotografii v digitální podobě** na e-mail: klubkulturypraha@gmail.com.
Své členské příspěvky zasílejte na účet: 6007047044/5500, do zprávy pro příjemce uveďte své příjmení bez diakritiky a rok 2026.

Členský příspěvek pro rok 2026 činí (stejně jako letos):
Hosté Klubu kultury do 65 let: 500 Kč | Hosté Klubu kultury nad 65 let: 150 Kč
Členové syndikátu do 65 let: 150 Kč | Členové syndikátu nad 65 let: 100 Kč
Studenti: 150 Kč
Po zaplacení si můžete průkaz vyzvednout buď každý den od 9 ho 15 hodin v kanceláři Syndikátu českých novinářů v Praze, a to na adrese: Senovážné náměstí 978/23, 110 00 Praha 1 (3. patro), nebo můžete napsat na náš e-mail a domluvit si individuální osobní předání.

Děkujeme vám za včasné zaslání podkladů a úhradu příspěvku.

Výbor Klubu kultury

MÍSTO ZBRANÍ UMĚNÍ
INDUSTRA SPACE BRNO

Brňané mají k bývalé Zbrojovce v Brně-Zábrdovicích nostalgický vztah. Většinou povzdychnou nad zánikem dřívější slávy velkého zbrojařského kolosu, který byl špičkou na světovém trhu nejen ve výrobě zbraní, ale i traktorů značky Zetor, u jejichž zrodu Zbrojovka stála, nebo třeba psacích strojů či výpočetní techniky. Nad rodícím se moderním areálem Nové Zbrojovky, kde sídlí kulturní centrum Industra, však starousedlíci jen pokrčí rameny. My v Brně jsme prostě konzervativní. Ovšem jen do doby, než si v moderně revitalizované části bývalého masivního komplexu dáte kávu v Industra coffee s vlastní pražírnou či se sklenkou dobrého moravského vína usednete do DIVADLA.

Galerie INDUSTRA ART, foto Industra

INDUSTRA, foto Mára Musil

Cíl Industry byl vdechnout industriální hale nový, kreativní život v duchu moderní doby. Je domovem několika samostatných částí – Industra STAGE, to je divadlo a performance, Industra ART, to je galerie současného umění, Industra COFFEE je kavárna a pražírna, Industra LABS, to jsou ateliéry, zkušebny.

„Tady za těmito dveřmi se dříve vyráběly zbraně, my tady teď děláme kulturu," usmívá se na mě současná umělecká šéfová Industry Stage Silvie Grmolcová. A divadelní platformě se to daří na sto procent. O tom svědčí bohatá nabídka i vesměs vyprodané hlediště. Brněnskou průmyslovou historii tím rozhodně nepopírá, naopak, svým umístěním i fungováním zachovává. Nejen mladou generaci osloví syrové průmyslové prostředí neomítnutých cihlových zdí zútulněné moderními designovými prvky. Beton a ocel se zde potkávají s křehkostí performativního umění.

INDUSTRA COFFEE, foto Mára Musil

Putyka, foto Kateřina Pavlíčková

Industra Stage, to je scéna bez hranic. Vnímám ji jako nejvýraznější brněnskou nezávislou scénu, kterou v poslední době objevuje víc a víc divadelních fajnšmekrů a která přinesla Brnu zcela nový typ industriálního divadelního prostoru. Od svého vzniku (1. října 2015) se profiluje jako jediná stagionová platforma svého druhu v Jihomoravském kraji. Je to především hostující scéna a složení hostujících souborů nejen českých je pestré a rozhodně přesahuje běžně dostupné divadelní formy a žánry. Na malém jevišti zhlédnete alternativní tanec, operní zpěv, objektové a pohybové divadlo, nový cirkus... Představení menších souborů jsou provokativní, nápaditá, precizní. Herci se nemají kam schovat, diváci jim dýchají takřka za krk. S minimem kulis a bez opony jsou vydáni napospas divákovi, který jim tu bezprostřednost a intimitu oplácí křikem bravo, protože jen potlesk nestačí. Myslím, že ty výkřiky a dlouhé, hlasité projevy vděčnosti by hercům na jevišti Industry záviděli i mistři velkých scén, protože je víc než jen divadlo. Bourá hranice mezi žánry i mezi regiony. Dává prostor odvaze. Experimentu. Mládí. Je archou současného performativního umění.

V Industře se jen v říjnu např. vystřídali *Cirk la Putyka, PiNKBUS slovenský a žiadny iný*, jehož tanečník, choreograf i performer Martin Talaga získal letošní Thálii za mimořádný jevištní výkon v oboru alternativní divadlo - zcela právem, *Divadlo D21* se svým Tracyho tygrem, *EN VORENTOE* či jedinečné komediální operní drama Il Congelatore souboru *Ad hoc*, kdy za doprovodu Mozarta, Verdiho, Bacha zhlédli diváci mezi salvami smíchu „příběh“ z Nového světa za prohibice. No a v listopadu jsme

Out of Control, foto Mára Musil

se těšili z mezinárodního festivalu La Nuit du Cirque – Zkrat(ka) cirkus! s jedinečným Cirkusem LeGrando nebo z divadelního maratonu – ve třech dnech tři světy - magického realismu (Endemité: příběhy mizení – A *studio Rubín*), absurdního humoru (ČERNO, VÍR – *Spolek 23* v režii Miroslava Krobota a Lubomíra Smékala) a pohybové poezie (představení Ja som placebo Michala Heribana).

Industra, to je křižovatka, kde se setkává Brno s celým světem nezávislého umění. Místo, které si zachovává pokoru k historii Brna (a na tu jsou Brňané velmi citliví), ale přitom neochvějně rázuje vpřed. Provokuje. Zpochybňuje. Dráždí. Nebo jen tak baví až k slzám. Smíchu i dojetí. Bravo!!!

Karla Miloševičová

MUSÍM MÍT SEN, ABYCH ŠLA DÁL

Rozhovor se Silvou Grmolcovou, uměleckou vedoucí INDUSTRA STAGE

Se Silvií, vlastně Silvou, jak jsou všichni zvyklí, usměvavou paní s čipernýma a zvědavýma očima, si povídáme v kavárně Industra Coffee. Když vidí, jak si prohlížím průmyslový objekt, ze kterého je příjemný prostor setkávání s velkými kamny, pingpongovým stolem a místním kocourem, jen prohodí ...*„Původně Industra sídlila v bývalé továrně na smetanovou zmrzlinu. V roce 2021 se pak neplánovaně a hodně překotně přestěhovala sem, do bývalé kompresorovny Zbrojovky. Kde se dříve dělaly zbraně, my nyní vytváříme kulturu. Dáme si k tomu povídání kávu?“*

Silva Grmolcová

INDUSTRA, foto Mára Musil

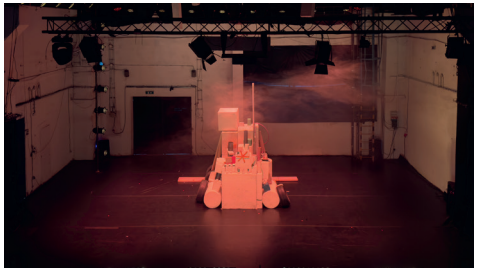

STAGE Putyka, foto Mára Musil

No... já bych raději ochutnala to vaše pivo.

Rozzáří se a brzy ochutnáváme vlastní pivo Industry. A pěkně moravsky začínáme rozhovor.

Na etiketě piva je krásně oranžový tygr, to je Tracyho, že? Z D21...

Jojo, už dřív mě napadlo mít vlastní pivo a teď k tomu byla vhodná příležitost. Industra Stage slavila v říjnu 10 let od svého založení. Máme od letoška nové webovky, máme trička, a ... řekla jsem si, že konečně nastal ten správný čas a uvaříme si vlastní pivo. Vaří nám ho Slavkovský pivovar, s jehož obchodním ředitelem Zdeňkem Vlčkem a oběma sládky máme, troufám si říct, skvělé přátelské vztahy. Zdeněk je mimo jiné muzikant duší i tělem a je té naší kultuře hodně nakloněn. A protože tuto jubilejní sezónu zahajoval Tracyho tygr a D21, máme tygra na etiketě a vlastní Desítku. No a náš kocour Vincent, to je taky takový „tygr“. Jak se něco nedaří nebo je toho prostě jen na všechny hodně, Vincent plní funkci psychoterapeuta.

Vám se ale daří. Kdo všechno se podílí na úspěšném fungování divadla, techniky...? Viděla jsem jen tvého mladého pomocníka.

To je Mára, student angličtiny na filozofické fakultě, má na starost sociální sítě a marketing. Další v týmu je multifunkční Olda, který se stará o údržbu a technické inovace celé Industry. Stálé techniky máme momentálně dva, osvětlovač Mário a zvukař Max. Galerii má ve svých rukou Anička. A pak je tu už jen Verča na úklid a Kuba na výpomoc za barem.

Hlavně ale nesmím zapomenout na Pavla Stratila, který Industru v roce 2012 založil

a stále stojí za vším tím, co tady vidíš. Bez něj by to nefungovalo a Industra by nebyla tam, kde dnes je. Pro mě je neskutečnou oporou a pevnou půdou pod nohama. Občas mu po vydařeném představení říkám – tati, díky, že můžu, neb mi vlastně celou Industru svěřil, nechal mi absolutně volné ruce a já tak můžu s láskou pečovat a posouvat tu továrnu na sny kupředu.

Program hostujících souborů i představení je divoce pestrý. Čím se při výběru řídíš?

Částečně je to o intuici, o dlouholetých znalostech Industry a diváků, kteří k nám na představení chodí. Inscenace mám předem nastudovány, většinu jsem před uvedením v Industře viděla. A stejně je to tak trochu zajíc v pytli, nevím dopředu, jak na představení budou diváci reagovat, a nikdy není jistota, že se představení prodá. Brno například nemá diváckou základnu pro taneční a pohybové inscenace a tu novocirkusovou pomalu, ale jistě budujeme.

Ale už se začíná vytvářet něco jako „fanklub", diváci se opakovaně vracejí, to mě hodně těší a posouvá kupředu.

Zaujalo mě otevřené vstupné. Divák si může vybrat hodnotu vstupenky...

Ano, byli jsme první brněnská scéna, která zavedla otevřené vstupné, a osvědčilo se nám to. Tento model podporuje otevřenost, přístupnost akce a jistou formu flexibility; někdo může dát více, někdo méně, podle svých možností a nikdo tak nebude vyřazen kvůli ceně vstupenky.

Prostor bývalé továrny je ikonický. Ovlivňuje tento industriální genius loci nějak reakce diváků nebo jejich vnímání scény?

Určitě, všechno je blíž, neskutečně autentické a opravdu syrové. Divadlo ve fabrice je naprostá imerze a hodně návykové.

Ovšem pro techniky je to výzva...

A to nejen díky prostorům, ve kterých hrajeme. Tím, že Industra je stagionová scéna, hrajeme jen málo inscenací dvakrát či víckrát. Co představení, to jiný divadelní soubor, jiné požadavky a nutnost nastudovat si vždy hromadu papírů, záznamů či fotografií. Pro techniky je to hodně náročná práce a všechno je to o neskutečné souhře a týmové práci.

Industra Stage je nezávislá produkční platforma. To musí být těžké břemeno zajistit stabilní financování, a přitom zachovat uměleckou svobodu.

Uměleckou svobodu si držíme jednoduše, veřejná podpora z města či Ministerstva kultury letos nepokryla ani desetinu reálných nákladů na STAGE. Drtivou většinu rozpočtu financujeme vlastní činností, takže dramaturgii neurčují grantové kolonky, ale kvalita naší vize a ambice.

Zajištění stabilní podpory pro jedinou nezávislou produkční i stagionovou platformu v kraji, v níž nacházejí zázemí vycházející hvězdy, držitelé Thálie, zahraniční soubory i technicky náročné novocirkusové projekty, je spíš otázkou na politickou reprezentaci.

Tvoje vlastní cesta k divadlu ovšem byla hodně klikatá.

Ano, vystudovala jsem Zahradnickou fakultu, obor vinařství. Jednu dobu jsem se věnovala degustacím, hodnotila vinařské soutěže a vína do divadelního baru si tak pečlivě vybírám sama. Ale jsem odchovaná tím starým dobrým Provázkem, Petrem Oslzlým a ráda vzpomínám na inscenace jako byla Maryša, Svatba, Kníže Myškin je idiot. Zapomenout se nedá ani na Babičku v podání Jirky Pechy. A pokud už se bavíme o Provázku, on to sice Michal Bumbálek neví, ale on je ten, který ve mně vzbudil tu velkou lásku k divadlu.

Ale nějak vnitřně jsem cítila, že mi chybí divadelní vzdělání, tak jsem se vrhla do kombinovaného studia dramaturgie v Opavě.

Takže tě učí Hasan Zahirović?

Ano, jedinečný a neskutečně inspirativní Hasan je velkým přínosem nejen pro mě, ale i pro celou Opavskou univerzitu. Výuka s Hasanem je tak trochu jako výlet do nebe.

Čím se při své práci řídíš?

Řídím se především instinktem, věřím svým pocitům a intuici. Zároveň ale nemám problém změnit názor, pokud vidím, že něco nefunguje nebo že je možnost vydat se jiným směrem. Divadlo je pro mě živý proces, ne pevný plán. Chci, aby celé představení bylo harmonickým koncertem, kde všechno ladí – pohyb, hudba, světla. Sleduju detaily, které divák často ani nevnímá, ale které dohromady vytvářejí ten správný dojem. Je to hodně o rovnováze - mezi spontánností a řádem, mezi intuicí a precizností. A když se všechno toto potká, vznikne představení, které má duši.

Myslíš, že je v Brně dostatek divadelních scén?

No ... otázka je, jakých. Divadelních scén a nepochybně kvalitních je v Brně několik, jen mi tu dlouhodobě chybí taková ta progresivní divadelní forma. Jako divák mám velkou výhodu v tom, že co mne zaujme a chci vidět, mám možnost přivést si sem, do Industry.

V listopadovém programu mě zaujal nový cirkus. Myslím, že lidé o tom nic moc neví.

Neví. Zatím. Cirkus mají v povědomí stále zafixován jako akrobatická čísla s drezurou zvířat. Chtěla bych v Industře vytvořit brněnskou základnu pro nový cirkus, který potřebuje velké prostory, a bývalé výrobní haly, ve kterých Industra sídlí, jsou pro to ideální. A na Cirkusovou noc už se moc těším. Letos je to v ČR již druhý ročník a pro letošek jsme své síly spojili s LeGrandem, brněnskou cirkusovou školou. Tým lektorů a mladých umělců připravuje cirkusová čísla zasazená do industriálního prostoru v podobě hravého kabaretu nebo procházky prostorem, kde se potká akrobacie, žonglování i nápaditý humor. Letošní ročník pak zakončí ohňová show před Industrou. Záměrem je seznámit širokou veřejnost s tím, co vlastně nový cirkus je.

Přivedla bys do Industry kromě nového cirkusu ještě něco?

Ano, chybí mi v Brně inscenace pro děti ve věkové kategorii 10–15 let. Pro ty menší pravidelně uvádíme interaktivní inscenaci Kniha džunglí – Bílý lachtan v podání Divadla DIP. Pro starší malé/mladé diváky bohužel nic. A rodí se mi v hlavě už delší dobu myšlenka na něco opravdu vlastního a v produkci Industry, jak jinak. Víc zatím prozrazovat nebudu.

Sezóna končí... Je už naplánována nová?

Ano, vše stěžejní, jako jsou třeba rezidence, mám naplánované vlastně až do konce příštího roku. To je moje pevná půda pod nohama a základ pro plánování hostujících představení. A dál? Vydrž. Podívám se do hvězd...

A můžeš prozradit, na co se můžeme těšit – do června?

Přemýšlím, co všechno chci už teď, před koncem roku, prozradit. S jistotou se Brno může těšit na tři rezidenční projekty, dva taneční a jeden novocirkusový, tematicky všechny zapadající do té desáté jubilejní sezony s názvem Rezonance. Březnová rezidence EN VORENTOE vyvrcholí work in progress na Noc divadel; ta červnová novocirkusová s česko-švýcarskou skupinou Cie Pieds Perchés nám svou premiérou zakončí tu jubilejní sezonu. Každý měsíc se u nás objeví improvizační divadlo Bafni a v plánu jsou i reprízy našich koprodukčních projektů Real-iTy? a IDENTITY.

Jaké diváky nemáš ráda?

Mám ráda všechny diváky v Industře, jen občas si je musíme trošku „zapracovat“. Asi jako všechny u divadla mě trápí diváci rušící představení mluvením, mobily a pozdními příchody. A mrzí mě, když diváci jen vlažně zatleskají a utíkají hned pryč. A to nejen v Industře, ale kdekoliv jinde v divadle. Neocení tak nejen samotné výkony účinkujících, ale i tu náročnou, mnohdy několikaměsíční práci celého týmu. Divadlo nejsou jen herci.

A co tě trápí?

Pokud se budeme bavit o Industře, tak teď, před koncem roku, jsou to především finance a to, jak zajistit i na začátku příštího roku kvalitní divadelní program s minimálními náklady.

A v osobní rovině mám životní přešlapy už za sebou, aspoň doufám. Industra byla pro mě vlastně takový životní restart a beru ji jako své třetí dítě.

A kde vidíš své třetí dítě za pět let?

Pracujeme na tom, aby v Brně působila „evropská továrna na nové inscenace“. Ve vlastním a větším objektu, s podstatně většími rezidenčními kapacitami, s alespoň šesti zájezdovými premiérami ročně. Místo, kde tanec, ale i činohra a nový cirkus vtáhnou při každém představení diváky do děje. Být středoevropskou koprodukční platformou se dvěma scénami pro nezávislé živé umění. Kulturní prostor, kam nechodí jen Brňáci, ale i půlka Bratislavy, Prahy či Vídně. Živé místo, kde se potkává kultura, experiment, blízkost a inovace. A co víc, bez průměrnosti...

Moc děkuji za rozhovor. A Vincentovi přinesu něco na zub. Těším se na nejbližší představení, během kterého si vychutnám bílé víno ze sklenička.

Jak jinak? Víno se přece nemůže pít z plastu!

Karla Miloševičová

BRNEM S MARTINEM
TENTOKRÁT KOLEM MAHENOVA DIVADLA

Na 14. 11. připadlo výročí otevření Německého městského divadla, dnes Mahenova. Bylo to v roce 1882. Budova divadla je krásná a dá se o ní mluvit z mnoha pohledů. My se tentokrát zaměříme na obdivuhodně vyváženou fasádu.

Vstup do Mahenova divadla

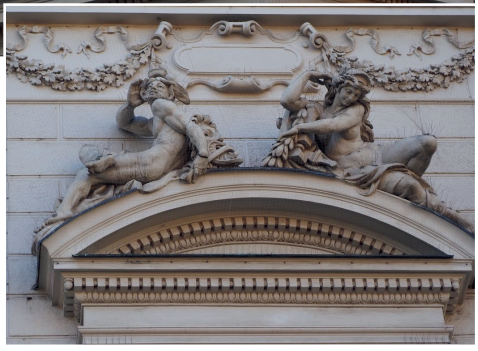

Detail výzdoby okna

Mahenovo divadlo je dokonale umístěno v prostoru, a proto i jeho fasáda náležitě vyniká. Na ní si totiž její tvůrci dali opravdu záležet. Tvorba architektů Fellnera a Helmera sice neoplývá, řekněme, nějakou závratnou invencí, stavěli kvalitní domy, které odpovídali požadavkům zadavatelů. I když je brněnská Mahenka hodně podobná pražské Státní opeře nebo divadlu v Liberci, je dle mého nejhezčí. Má šmrnc, je vyvážená výškou i šířkou a její výzdoba je přesně tak akorát. Celá divadelní budova je ukázkou tzv. pozdního historismu, kdy už nebyl úplně kladen důraz na přísnou slohovou jednotu nebyl tedy problém sáhnout si pro inspiraci do různých historických epoch. A tak zatímco interiér je neobarokní se vším tím zlatem a štukami, co k tomu patří, exteriér je krásně jednotně neorenesanční. Vlastně jakási učebnice „renesanční“ architektury.

Divadlo bylo postaveno v letech 1881–1882 za 18 měsíců, což je opravdu bleskurychlé tempo. Autory návrhu byli vídeňští architekti a specialisté na výstavbu divadelních budov Ferdinand Fellner a Hermann Helmer. Budova divadla byla umístěna na čestné místo v rámci brněnské Okružní třídy a před ní vzniklo náměstí, původně Oper Platz, dnes pojmenované po maršálu Malinovském. Otevřeno bylo jako Německé městské divadlo, což se promítlo i do jeho výzdoby.

Balustrada

Hlavní fasáda otočená do náměstí je přísně symetrická neorenesanční a její předobraz můžeme najít u italského renesančního architekta a teoretika architektury Andrea Paladia. Paladio totiž jako jeden z prvních začal používat motiv sloupového antického chrámu na světských budovách, konkrétně na svých vilách, které postavil v okolí Vicenzy.

Vertikálně je fasáda dělena do dvou pater. Přízemí je v pravé a levé části prolomeno dvěma vchody s obloukovými záklenky, jejichž klenáky jsou zdobeny divadelními maskami.

Centrální rizalit je tvořen podjezdem pro kočáry, ke kterému vedou dvě obloukové rampy. Návštěvníci divadla tedy mohli suchou nohou vystoupit z kočáru a vejít jedním ze tří hlavních vchodů. Na podjezdu v prvním patře je umístěn balkón - nebo terasa, přístupná z foyer v prvním patře. Na rozích zábradlí jsou umístěny dva kandelábry s lucernami. Ty současné pocházejí z doby rekonstrukce v 70. letech 20. století a jsou zjednodušenou variantou původních. Z terasy se zvedá hlavní a nejzdobnější část celého průčelí v podobě výše jmenovaného antického chrámu. Jedná se o šest kanelovaných (žlábkovaných) sloupů kolosálních rozměrů, ukončených kompozitními hlavicemi. Ve středu těchto hlavic jsou na všech čtyřech stranách sloupů umístěny postavičky muzicírujících andílků, hrajících na trumpetu, flétnu nebo bubínek.

Zadní strana lodžie je potom dělena čtyřmi polosloupy a dvěma pilastry, již bez kanelování, se shodnými hlavicemi. Pod stropem mezi polosloupy jsou reliéfní pásy, vždy se čtyřmi putti, hrajícími si s antickými zbraněmi a opírajícími se o tragickou divadelní masku. V krajních polích jsou potom dvě divadelní masky položené na zkříženém meči a šaškovské holi. Zde se také setkáváme s odkazem na to, že divadlo bylo postaveno jako německé. Na většině neorenesančních budov se jako výplňový prvek na pozadí používá vavřín nebo akant, na Mahenově divadle je to velmi často dubová ratolest s žaludy. V interiéru jsou dokonce dubovými listy pokryty klenební pásy v přízemí.

Celá kompozice „antického chrámu“ vrcholí mohutným tympanonem s vysokým reliéfem. Zde je jasná inspirace athénským Parthenónem. Střed sochařské výzdoby tympanonu tvoří socha boha Apollóna, sedícího na voze taženém lvem a panterem, vůz je opět zdoben divadelní tragickou maskou. Po stranách vozu stojí postavy okřídlených géniů, jeden s planoucí pochodní a druhý s vavřínovým

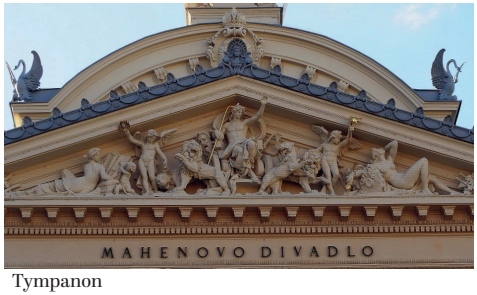

Tympanon

věncem. V koutech tympanonu jsou pololežící postavy múz - Kalliopé, múzy epické poezie (vlevo), a Melpomené, múzy tragédie (vpravo). Tympanon je na horním obvodu lemován akroteriemi z pozinkovaného plechu.

Na obloukovém štítu za vrcholem tympanonu je umístěn znak Brna na prsou císařského orla, korunovaný císařskou korunou.

Na nejvyšším místě fasády je sousoší múzy divadla Thálie, jedoucí na labuti, a po jejích stranách vytrubují géniové její slávu na trubky. Labutě, tentokrát ze zinkového plechu, jsou umístěny také na nárožích střechy. Celá sochařská výzdoba průčelí je dílem Vídeňana a stálého spolupracovníka ateliéru F + H Theodora Friedela.

Boční osy průčelí jsou na obou stranách prolomeny vždy jedním francouzským oknem v prvním patře. Okno je lemováno dvěma polosloupy s volutovými hlavicemi, na kterých leží obloukový tympanon. Na něm spočívají vždy dvě pololežící alegorické sochy dramatu a hudby. Zde se architekti opět inspirovali v italské renesanci, konkrétně v kapli Medicejských, kde Michelangelo vytvořil sochy Rozbřesku a Soumraku ve stejných pozicích. Zajímavé také je, že jak se v 19. století stává architektura v podstatě průmyslovou záležitostí, tak tyto sochy byly zřejmě vytvořeny jako stejné odlitky ve více kusech a nad všemi okny divadla jsou stejné. Nad sochami jsou festony, složené ne z ovoce a květin, ale opět z dubových větví s žaludy.

Nároží vrcholí na každé straně skupinou hrajících si puttů, kteří drží dnes prázdné kartušové štíty. Původně v nich byly nápisy „Kráse stánek - Múzám domov“, ale protože nápisy byly německé, musely po roce 1945 zmizet.

Celá střecha divadla je zakončena po obvodu průběžnou balustrádou. Boční fasády jsou sice oproti té hlavní výrazně jednodušší, ale ani zde nebylo rezignováno na výzdobu. Jednak se zde opakují polosloupy s bohatě zdobenými hlavicemi a v nejvyšším patře jsou mezi okna vloženy panely se sgrafity, na kterých opět najdeme putti, hrající si s hudebními nástroji.

Prostor před hlavní fasádou je řešen jako kruhový květinový parter lemovaný oblými nájezdovými rampami a pískovou cestou pro pěší. Konce cest jsou zvýrazněny kamenicky zdobenými patníky. Do středu květinového parteru byla původně plánována socha nebo kašna, která ale nikdy nebyla realizována. Teprve v 50. letech 20. století zde byla umístěna terakotová váza v podobě řeckého kratéru (nádoba na míšení vína s vodou), která pochází ze schodiště domu Josefa Flora na Jezuitské ulici, kde ji nahradil výtah. Dnes v této budově sídlí Nejvyšší státní zastupitelství.

Prázdný štít po nápisu Kráse stánek

Detail kompozitních hlavic

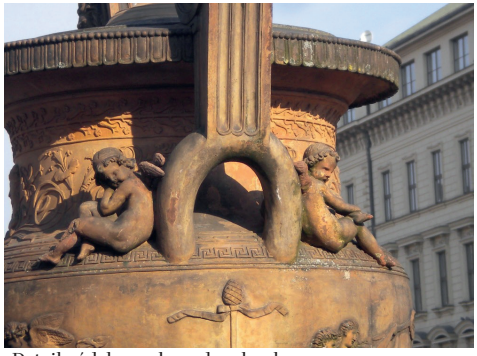

Detail nádoby park pred mahenkou

Málokdo z návštěvníků Mahenky, jak důvěrně v Brně divadlu říkáme, si všech těch detailů i důmyslné výzdoby všimne. A je to pochopitelné. Jsou natěšeni na interiér i představení, a věřte, obojí stojí také za to!

Text a foto: Martin Koplík

HISTORIE DIVADLA VE FRANTIŠKOVÝCH LÁZNÍCH

První františkolázeňské divadlo bylo v prostoru dnešního parkoviště u Společenského domu. Hrála se zde improvizovaná sezónní představení a kočovní herci tady vystoupili již v roce 1808. V roce 1868 si postavili Františkolázeňští své první vlastní divadlo v místě dnešního divadla.

V prvním divadle v upravené přízemní hospodářské budově u Společenského domu hostovaly nahodile a krátkodobě skupiny herců s fraškovitými scénkami se zpěvy a kuplety. Hrálo se německy. Šlo o sezónní záležitosti nevalné úrovně v nevábném prostředí. Johann Wolfgang Goethe do zápisníku z cest po západočeských lázních napsal o představení Simson: *„Druh melodramatu, samo o sobě hnusné, provedení ještě hnusnější. Herci hráli pitvorně. Během představení jsem neslyšel přirozený hlas. Ženy jsou ohyzdné."*

V roce 1865 odsouhlasila městská rada návrh na zbudování nového divadla. Rozhodujícím impulzem se stal zákaz chebského magistrátu užívat stávající objekt. Využila se parcela na nároží ulici Dr. Pohoreckého a ulice Ruské. Pro projekt byli získáni významní umělci z Mnichova a Vídně: plány vypracoval mnichovský architekt Heinrich von Hügel, jevištní techniku obstaral vídeňský architekt E. Baldwein, dekorace dodal malíř vídeňského Karlstheateru Gilbert Lehner, nástěnné malby provedl místní autor Karl Brömse. Vlastní stavební práce probíhaly pod vedením domácího stavitele Karla Wiedermanna. Slavnostní otevření scény připadlo na 10. června 1868, zahajovala opereta Franze Suppého *Krásná Galathea*. Vystupovali umělci a soubory kupř. z Prahy, Vídně, Berlína, Mnichova. V repertoáru byly především operety. Johann Strauss ml. navštívil Františkovy Lázně v roce 1884, kdy sem přijel se svou budoucí ženou Adélou. V následujících letech se sem vrátil ještě čtyřikrát. Pro lázeňské hosty zůstala nezapomenutelná scéna z jednoho večerního koncertu lázeňského orchestru. Dirigent Tomášek uviděl v první řadě Strausse a požádal ho, aby dirigoval svůj valčík *Na krásném modrém Dunaji*. Strauss beze všeho vyhověl jeho přání – odměnou mu byl bouřlivý aplaus. Františkovy Lázně jsou spojeny s Johanem Straussem ml., dost často bývá na repertoáru. Na počest několika Straussových lázeňských pobytů na sklonku 19. století se koná od roku 1999 Johann Strauss Festival. Často zde hostuje Johann Strauss orchestr z německého Coburgu, v tomto městě měli Johann Strauss a Adéle v roce 1887 svatbu. Letos se konal již 25. ročník, festival zároveň připomíná 200. výročí narození skladatele a znovuotevření historického Společenského domu, kde je nejstarší koncertní sál města. Jubilejní festival se konal od 25. do 31. října. Velkou operetu *Noc v Benátkách* přijelo zahrát Slezské divadlo z Opavy, přibližně účinkovalo 100 osob včetně sólistů, sboristů, tanečníků a orchestru.

Divadlo antického vzhledu z roku 1868 se však stalo ve dvacátých letech minulého století příliš těsným a městská rada rozhodla o stavbě moderního kulturního stánku. Projekt byl zadán arch. prof. Arturu Payrovi z pražské německé vysoké technické školy, který navrhl novostavbu tak, že do sebe stávající starší objekt pojala. Plány byly hotovy k 24. říjnu 1927, vlastní stavba probíhala ve velmi svižném tempu. Práce začaly 14. listopadu 1927 a v červnu, tedy po sedmi měsících, se budova dokončovala. Nové divadlo vzniklo v duchu neoklasicismu s dekorativními prvky ve stylu art deco.

Jevištní techniku zajišťoval L. Kotulan z Německého divadla v Praze, na výzdobě se podíleli Adolf Mayerl (figurální motivy), August Brömse a Fabrizius (malby v hledišti), Köstler (malby v jevištní části) a chebský autor Rief (štukatury). Premiérový večer 16. června 1928 nabídl Straussovu operetu *Netopýr*. Celkový počet diváků byl 616, z toho 486 sedících a 130 stojících. V dobách největšího zájmu publika o tzv. lázeňský repertoár se hrálo i denně a největší oblibě se těšily staggiony německých i českých operních a operetních společností.

V průběhu války bylo divadlo od roku 1942 sloučeno s divadlem v Chebu pod názvem Spojená divadla městská Cheb-Františkovy Lázně. Budova divadla nebyla za 2. světové války poškozena. První červnový den roku 1946 odehrál své zahajovací představení, Jiráskovu *Lucernu*, nově ustanovený františkolázeňský Spolek divadelních ochotníků Lucerna. Soubor se velmi rychle etabloval a mimo nesporné kvality herecké vykazoval i um správní a organizační. Od roku 1948 vytvářel vlastní programovou náplň, zajišťoval veškeré technické záležitosti, samostatně hospodařil a pod jeho vedení spadala i divadelní budova. Ve druhé polovině padesátých let byla však nezávislost souboru značně omezena, řada původních členů odešla, proměnil se i název uskupení – nyní vystupoval pod jménem Divadelní soubor Osvětové besedy. V roce 1970 se stává novým vedoucím souboru učitel Jiří Cingroš.

Původně mělo divadlo název Stadttheater. Od roku 1918 se v česky psaných textech objevoval v ekvivalentním překladu jako Městské divadlo. Tento název se změnil 8. listopadu 1962, kdy bylo přejmenováno na Divadlo Boženy Němcové. Nové jméno upomíná na stoleté výročí úmrtí autorky (21. ledna 1862), vzešlo z ankety, která probíhala v periodiku *Kulturní přehled města*. Název připomíná i dva léčebné pobyty významné představitelky národního obrození.

Divadlo Boženy Němcové je od 1. ledna 2024 součástí Městského kulturního střediska (MKS) spolu s městským muzeem, výstavní síní v Lučním a Solním Prameni, hradem Seebergem a NPR SOOS se záchrannou stanicí. V roce 2008–2010 došlo k rekonstrukci hlediště divadla s výměnou sedadel, podlah v hledišti, koberců, zrušení „mantinelů" mezi řadami na prvním a druhém balkóně a nahrazení trubkovými madly, výmalbou hlediště a lóží a vybudování nových snímatelných dřevěných schodů na jeviště. Rekonstrukce zahrnula i vstupní halu, schodiště a kavárnu.

Současný stav nám přiblížil ředitel MKS a ředitel divadla Arnošt Němec: *„V lázeňském divadle nemůžeme činoherní představení opakovat, místní diváci, kteří inscenaci navštívili, na ni znovu nepůjdou. Když už opakujeme, tak za několik let. Spíše se zaměřujeme na komedie. Hýčkáme si ochotnický soubor, který má v repertoáru tři hry. Hrají každý měsíc dvě hry. Začátkem května přijíždí každý rok Divadlo Járy Cimrmana. Je to již dlouholetá tradice. Představení jsou vyprodána, je obrovský zájem diváků od nejstarší generace po nejmladší. Naší nevýhodou je, když se představení musí zrušit. Ve velkých městech představení zruší a dají náhradní termín. Zde to nejde, lázeňští hosté jsou tu nejdéle na tři neděle, náhradní představení je třeba za půl roku, tak musíme vracet vstupné. Představení se ruší kvůli onemocnění herců, měli jsme i případ, že za bouřky vypadlo osvětlení. Museli jsme vrátit nejen vstupné, ale zaplatit i umělce."*

Návštěvnost všech typů představení do Covidu byla vysoká. Po Covidu šla dolů, ale už ve druhé polovině minulého roku a letos se dostávají na předcovidová čísla. Některá činoherní představení jsou vyprodána. Lázeňské divadlo nemá klasické prázdniny v létě. Hlavní sezóna je od února do června a od září do listopadu. V prosinci a v části ledna mají divadelní prázdniny.

„V letních měsících hrajeme v omezeném modu, máme méně představení. Nezaměřujeme se jen na divadelní představení, ale máme venku koncerty. Každou neděli jsou promenádní koncerty v horním pavilonu, ve středu a sobotu jsou koncerty v pavilonu u Františkova pramene. To jsou tři dny, ve kterých nemůžeme hrát. Pokud si máte vybrat kulturu zadarmo, nebo za peníze v divadle, vyberete si tu zadarmo," dodává ředitel Němec.

Navštívili jsme inscenaci *Nikdo není normální*, kterou uvedla Agentura Snů z Prahy. Hru napsal a režíroval Jaroslav Sypal pod pseudonymem John Lom.

Herci hrají výborně, počínaje Petrem Baťkem, který dokonale ztvárnil postavu Rogera, Jaroslava Stránská v roli jeho matky Glorie je stejně přesvědčivá. Skvěle je doplňují Jaroslav Sypal, Petr Vojnar, Aneta Vrzalová i zástupce umělé inteligence Beda. Představení trvá 110 minut, z toho se řadu minut budete smát.

Jaromír Hampl

Zdroj a foto: MKS Fr. Lázně

LJUBOV PLAVSKA: KERAMIKA A HUDBA JSOU HMOTA

Ljubov Plavska pochází z Ukrajiny, narodila se před čtyřiceti lety v Mukačevě na Podkarpatské Rusi a vyrůstala v Kyjevě. Před třemi a půl lety přišla kvůli válce do Prahy, kde pokračovala na VŠUP v dřívějších na lvovské výtvarné akademii započatých studiích keramiky, která završila v létě 2025. Vedle toho se intenzivně zabývá aktivním provozováním hudby: světskou religiozní renesanční a barokní, religiozní pravoslavnou (ať už církevněslovanskou, tak řeckou byzantskou) a folklorní (ukrajinskou, perskou, kavkazskou, tureckou). Rozhovor vznikal 11. října 2025.

Jak ovlivňuje u vás osobně keramika hudbu a hudba keramiku?

Jakou keramiku? Talíře a další nádobí? Sochy? To si nejčastěji lidé pod slovem keramika představí. Nebo archeologické nálezy pravěkých kultur nebo starého Řecka. Pražská UMPRUM mi ukázala, že to vše může být úplně jinak – že keramika je hlavně hmota, fakticky živá hmota, která dýchá, pracuje, přetváří se.

A podobné je to s hudbou, to je taky hlavně hmota, živelná a přetvářející se. Pro mnohé další je zábava, radost či spíš příjemnost při setkáváních s hudbou, kdy si libě můžeme hrát. Pro uprchlíky je to ale něco jiného: je to důležitý prostředek pro ty, když musí říkat o tom, co zažili například při bombardování, svých nemocech, nemoci rodiny, různé psychologické záležitosti, které by chtěli vyjádřit – a tady jako uprchlík nemůže, protože musí být slušný, musí být skromný, musí sedět tiše, musí pracovat, musí toho dělat hodně, aby tady přežil a aby nerušil lidi, protože hodně Ukrajinců tady v Česku neví moc, jak se chovat tak, aby nenásledovala nějaká negativní nebo odtažitá reakce, která často přichází. Protože řadě místních lidí tím otravujeme prostor, narušujeme jim jejich hezký životy.

A ty umělecké věci, které můžeme dělat, nám pomáhají vyhýbat se přímému, možná otravnému vyjádření, a dát mu lepší tvář – a tím pádem spolu s tím přispět nějak do uměleckého světa. Někdo chce tím přispět k tomu, aby se vědělo

vůbec, co to je Ukrajina, víc než svými negativními a niternými zážitky z války. Často je to také to, co od těchto před válkou uprchlých Ukrajinců čeká a co oni čekají i od sebe. Někteří lidé necítí potřebu, ale cítí vinu. Teď hovořím ne o starší ukrajinské emigraci, ale o uprchlících před válkou.

Ke studiu keramiky jste se dostala jak?

Studovala jsem keramiku ještě před válkou ve Lvově na výtvarné akademii, ale... Jaký byl rozdíl mezi těmi dvěma studii kromě kvality, protože kvalita je neporovnatelná. Na pražské umprumce opravdu studuješ, ve Lvově buduješ mytologii sebe jako umělce, v Praze se posouváš, a to až bolestně. Ve Lvově se to už ale mění, přesto různé obory se rozvíjejí nerovnoměrně. Keramika vůbec, nefungovala tam ani technika, pec, všechno hořelo při výpalu. Pec na sklo vůbec neexistovala, takže ti, co pracovali v ateliéru skla, nemohli dokončit nikdy během semestru, mohli to jenom naprojektovat, nakreslit, dotknout se. Tady na umprumce sklo je podle mě vůbec nejlepší ateliér, který tam je, dělají konceptuální věci, svým způsobem vlastně velmi jednoduchý. Pokračují v tradici českého skla, superjednoduché a se smyslem, akorát že nemají možnost foukat sklo, foukání mají na speciálních letních kurzech někde v horách, což je velmi drahé. Ve Lvově jsou naopak malé ateliéry, kde se fouká sklo, ale to si organizují sami studenti.

Já jsem neplánovala vůbec nikam odjet, válka mi změnila směr. Vždy jsem věděla, že v Evropě je lepší přístup v uměleckých ateliérech k výuce, ale už jsem si myslela, že jsem stará, spíš starší, už mi není dvacet let, bylo mi třicet šest, když jsem přijela do Prahy. Před tím jsem si myslela, mám lvovskou akademii, to mi stačí, budu mít rodinu a tak. Bylo pro mě překvapení, že můžu ještě pokračovat a jít dál v tomto věku, ještě někde studovat v Evropě. A to se opravdu vyplatilo.

Mohla jsem si vybrat mezi keramikou, která je na UMPRUM jedna, a sochařstvím, které je tam jedním z nejsvobodnějších oborů, kde je možné dělat v podstatě cokoliv.

Když jsme jako uprchlíci přijeli do Prahy, tak nám umprumka i AVU nabídli možnost studovat jeden semestr jako stáž, stejně nám nabídli peníze, podporu pro Ukrajince, AVU měla snad ještě více peněz pro podporu na stipendium, konkurovaly si mezi sebou pro získání našeho zájmu pro studium na jejich škole. Ale na AVU nebyla keramika. Měla jsem cíl udělat něco o kosivské keramice.

Kosivská keramika, můžete ji přiblížit?

To je keramika z ukrajinských Karpat, keramika Huculů, ne Rusínů, z Bukoviny. Mají styl, který je velmi zvláštní a speciální, je to i kulturní dědictví UNESCO, a to jak hmotné, protože jsou to věci, ale taky nehmotné, protože jak to dělají, metoda a co tam kreslí, náměty. To jsem se chtěla naučit ve Lvově a napsat o této keramice závěrečnou práci. Později jsem to udělala, ale distančně, když už jsem byla v Praze. Popisovala jsem, jak vznikl ten kosivský styl a metoda. Sledovala jsem cestu od 6. století, jak přišla tato znalost z Číny, každý krok, jak se měnily technický věci, jak putovala po hedvábné stezce keramika i s metodou a jak se proměňovala v různých stoletích a místech. Ve střední Asii začali kreslit, v Číně to byly jen barvy, které se roztékaly, teď to byly ornamenty a geometrie, protože nemohli kreslit lidi v těch muslimských oblastech. Při přichodu do Byzantské říše začali přidávat křesťanské motivy a symboly. Cesta pokračovala do dnešní Itálie, kde začali přidávat postavy a příběhy. Byly nakonec dvě cesty, kterými se tato keramika dostala na Ukrajinu – z Krymu z Byzantské říše a ze západní Evropy.

Ve Lvově jsem byla zaměřena na historickou a dekorativní keramiku, tam lidi skoro vůbec nedělají soudobé věci, je tam zaměření na tradicionalismus.

Když jsem se dostala do umprumky, začaly se mi otevírat oči směrem k tomu, co může být a co by mohla být keramika, jak nedělat dekorativní tradiční keramiku. Trošku se mně i profesoři smáli, že stále myslím v kategoriích historičnosti. Přesto jsem na základě kosivské keramiky udělala velmi soudobou věc, to se líbilo rektorovi a všem profesorům. A po stáži mi nabídli nastoupit na magisterský stupeň, udělala jsem rozdílové zkoušky. Stáž byla natolik úspěšná, že si mě vybrali.

Studenty na stáž si nevybírali, ty museli přijmout, protože chtěli pomoci. Každý šel tam, kam chtěl. Během semestru viděli, že mě chtějí – a přijali mě do ateliéru oficiálně.

Vaše absolvenská práce byla na pomezí výtvarného umění a antropologie nebo filozofie. Téma smrti a jak ho pojmout ve výtvarné práci.

S tím vlastně souvisí i moje působení a chápání hudby v tělesnosti. Měla jsem dnes workshop

pro holky Ukrajinky, které chtějí zpívat koledy – a vůbec netuší, jak k tomu přistoupit, k těm koledám. Vysvětlila jsem jim, že koledy nejsou písničky, které se zpívají na scéně, je to vždy rituál, ve kterém ty musíš něco předat někomu, komu zpíváš – a jak to neuděláš, to znamená, že tvoje koledy se nepodařily. To nemůže být prostě písnička. A i pak začaly lépe zpívat. Člověk, který zpívá koledu jako písničku, má tendenci zpívat to jako sám sobě, je uzavřený, uzavřený v svojí kráse. Já jsem krásná, namaluji se a stoupla jsem si před vás na pódium. Když člověk začne zpívat někomu, tak úplně jinak zní – je to fyzická změna člověka.

A ke keramice. Začala jsem u keramiky, která musela být postavená na objektu. Myslela jsem si, že to bude objekt, že se musí něco stálého vytvořit, postavit něco velkýho a hezkýho. A jak začala válka, to moc ovlivnilo moji psychiku, moje záměry, moje tvoření věcí, začala jsem cítit, že všechno zmizí, pocit, že nic není stabilního, všechno, co udělám, shoří, bude rozbité, vybouchne, potopí se ve vodě, všechno zmizí.

Jak jsem přišla do umprumky, nevěděla jsem najednou, co mám dělat jako člověk, kterej chtěl vždycky dělat něco hmotnýho – a objevila se na nejlepší keramice a v nejlepším prostředí, které si je možné představit – a nemůže nic udělat hmotnýho, protože cítí, že hmota nic neznamená. Možná pro někoho v Česku, kdo normálně vyrůstal v normální rodině, kde měl všechno a má svoji perspektivu, nějaký dům, necítí ohrožení, že všechno zmizí, někdo ho zabije nebo zničí dům. Ten člověk chce něco budovat, to jsem viděla v ateliéru, že spolužáci si tvořili normální hmotný věci. Pro mě to bylo nepochopitelné. Jak já můžu tvořit něco v takovémto svém stavu a za takovéto situace? Nechtěla jsem nic hmotnýho budovat a stejně studuju keramiku. Musela jsem hodně změnit názory. Hodně jsem četla o performativní keramice, o různých variantách, co můžu dělat. A pak je hezké, že umprumka nabízí různé stáže, studuješ jeden obor a můžeš na jeden semestr jít do jiného oboru nakouknout do jiného ateliéru a ještě do jiného. Tak jsem šla do ateliéru filmu a animace a do performance, abych pochopila jiné možnosti. Vždy jsem pracovala s keramikou, vše se rozbilo, moklo ve vodě, stalo se blátem, pak zpátky schlo. Vše jsem v sobě rozhýbala.

Pracovala jsem na své závěrečné práci, kde jsem pracovala se svým fyzickým a psychickým

stavem. To byla hlína, dělání keramiky, jak ten proces může ovlivnit moji duši, psychiku a pomoci prožít ten smutek a moje problémy, všechny problematické vzpomínky, na válku, na lidi, kteří umřeli, všechno. To bylo krutý k sobě, protože jsem sama sebe prožívala a neměla jsem u sebe psychologa, který by se mnou pracoval. Hodně mi pomohlo, že jsem čtyřicet dní každý den lepila tu vázu, každý den ji ničila, hodně mi pomohlo prožívat to všechno.

Bylo to čtyřicet dní lepení, to je hodně dlouhý čas na přemýšlení o hodně věcech. Jakmile jsem začla tvořit, zavírala jsem okna, vypínala všechny zvuky, existuju jenom já, ta hmota a moje myšlenky. Techniku, tu už znám, nemusím myslet na tu technickou věc, jak to udělat, můžu se ponořit do svých myšlenek a vzpomínek. Bylo zajímavý soustředit se na proud myšlenek. Některé věci jsou už dávno, byla to traumata, prožitá a zpracovaná, ty už moc tu vázu neruší, během vyrábění vázy děláš a moc to neruší, některý více aktuální věci, více emočně zabarvený způsobí to, že se výrobek překvapivě rozpadne dříve než by musel, začne se hýbat, praskat, může se rozpadnout na samém začátku procesu – nebo se vůbec nepodaří. Na té hlíně, hmotě opravdu vidím, co prožívám. Můžu to mít jako zrcadlo. Můžu vidět, co opravdu cítím či jsem cítila při vyvolání vzpomínky na nějakou událost. Například na smrt mého partnera, který

zemřel při epidemii covidu. To je hodně žité, o tom jsem mluvila s psychoterapeutkou, psychiatrem hodně. To už mi nedává hodně emocí. Např. že moje maminka během těch čtyřiceti dnů byla na operaci a nemohla se po ní probudit, z toho jsem byla v takovém stresu, že se úplně vytvořila jiná váza, která byla celá taková potrhaná. Bylo vidět, že jsem moc nervózní, že je moje tělo v jiném stavu než při nějaké vzpomínce, která je stará tři roky. Je to velmi zajímavé zkoumání sebe. Lepíš vázu a vidíš, kdo ty jsi a jaký ty jsi v tom momentě.

Během těch čtyřiceti dnů jsem se snažila psát každý den reflexi, jaké se mi vybavily vzpomínky, jak na mě působily, reflexi na práci s hlínou – a pak jsem zjistila, že první polovina toho byla velmi reaktivní, ponořila jsem se do emocí, něco se děje s hlínou, nekontroluju to, to se rozpadne, druhá část začala být více konstruktivní, začala jsem rozumět, že tam je hodně emocí, prožitků, těch vzpomínek, ale začala se ve mně objevovat konstanta, která sama rozhoduje – to bude dneska, to bude funkční nebo to bude konstrukční.

Viktor Frankl, psycholog a psychiatr, když byl vězněn v Terezíně a Osvětimi, pracoval s lidmi, věděli, jaká je jeho původní profese, mluvil s nimi, tak později, když o těch zkušenostech psal, tak to formuloval, že nejdůležitější věc v podmínkách, kde nic nesmím, ani mluvit, jednat, tak jediné, co můžeš rozhodnout, je, jakým člověkem být. To se objevilo také v tom období čtyřiceti dní. Začala jsem rozumět očividné věci, kterou jsem nechápala na začátku, protože jsem byla ovlivněná bagáží emocí. Pak jsem zjistila, že jsem to já, kdo rozhoduje. Mám emoce, ale můžu vytvořit normální, ne potrhaný výrobek. To já rozhoduji. Nakonec se výrobky staly "nezkaženými," méně destrukčními. Stupeň destrukce je to, co my rozhodujeme, ne že to za nás rozhoduje život.

Závěrečná práce byl nakonec jen film, veškerá hlína je zrecyklovaná, je doma a je to bláto.

Po tom všem se trošku vracím k chuti k hmotě, trošku. Už bych pomalu chtěla začít zas dělat hmotný věci a začínám myslet, jaké by to mohly být věci. Už nechci dělat tu uměleckou dekorativní keramiku. Teď chci už dělat věci, který opravdu něco říkají o mém státu. Chtěla bych dělat historické repliky, které by nějak jinak vyjadřovaly myšlenky, jak pracovat s historickými příklady a nějak je měnit, aby to bylo soudobé a historické zároveň.

Je samozřejmě diskuzní otázka po nacionalismu, jak se stavět k nacionalismu jako politickým směrům. V Německu slovo nacionalismus ani nikdo neříká, natolik je to nebezpečné téma, je tam tak jiná zkušenost s nacionalismem a k čemu nacionalismus může dojít. U nás je jiná zkušenost s nacionalismem a jiné věci si pod tím slovem představujeme.

Pro mě osobně důležité je to, když zkoumám, co to je vůbec ukrajinská kultura. Když mám volnou chvíli, začnu číst nějakého Hruševského nebo Ivana Franka, jejich práce, publicistiku, historické úvahy, nemyslím poezii, kterou všichni známe ze školy, prostě jejich myšlenky. U toho chápu, že my vůbec nevíme, co je Ukrajina a co je ukrajinská kultura. Lidi jsou příliš zaměření na to bojovat za svobodu, nepodlehnout, být nezávislý, bojovat proti Rusku nebo komukoliv jinému dalšímu, že málokdo přemýšlí a zamýšlí se nad tím, co je pro něj ukrajinská kultura. Nebezpečná tendence je, že všechno jde do povrchního přístupu – Taras Ševčenko, jedna písnička, jedna koleda, vlajka, barvy žlutá a modrá, košile vyšivanka. To trivializování je velmi nebezpečné a vede k nacionalismu. Já znám málo z ukrajinské kultury, otevírají se mi oči, nakolik je to inteligentní, poetická kultura, kolik je v ní zajímavých slov, která jsou zapomenutá. Chci z toho zapomenutí ty věci vytáhnout a protáhnout je dál, aby se netáhlo dál jen to povrchní.

Zase bych se vrátila k práci s kosivskou keramikou na umprumce. Zadání bylo: musíte jet do muzea, najít si nějaký výrobek, pak ten výrobek znovu udělat, „zopakovat ho," ale změnit jeden komponent v něm. Může to být smysl toho výrobku – a nechat metodu, nebo z té techniky můžete udělat vtip, ironizovat ji, nebo to udělat jinou technikou, ale aby to vypadalo stejně nebo podobně. Já jsem si vzala tu keramiku, misky, na kterých jsou příběhy prostých lidí. Jsou to takové komiksy, postavičky lidí, jak někam jdou, jedou na koni, někdo na někoho střílí, na zvíře, kostel, v kostele se zvoní na zvon, byl tam nakreslený celý život nebo životní cyklus. To se barvilo glazurami, které moc tekly, roztékaly a utíkaly z těch nakreslených kontur. Zjistila jsem, z jaké hlíny se to dělalo, jak to bylo nabarveno a glazováno, to jsem se naučila. Pak jsem změnila ten příběh, který tam byl nakreslený. Teď to byly příběhy lidí, kteří ztratili domy během války. Skuteční lidé mi posílali svoje příběhy jako texty, vzpomínky na ten dům: ten vypadal takhle, my

to budovali takhle, výhled z domu byl takový a takový, taková a taková krajina. Mně psali, co si pamatují o tom domu a posílali mi fotku toho domu a ten dům jsem nekreslila konturou, konturou byla ta vzpomínka, ta byla vyškrabávaná technikou sgrafito. Dům jsem kreslila barvama. Dáváš glazuru na celý talíř, průhlednou, a pak po té průhledné ještě dáváš půlprůhledné glazury. Těma barevnejma glazurama jsem malovala ten dům. Pak jsem to dávala do pece, ta glazura pak celá utíkala. Dala jsem deset talířů s příběhama, kde jsou domy hezky namalovaný, kde je všechno vidět: okno tady a tady, dveře... pak to dám do pece, další den otevírám a vidím úplně jiný obrázek. Ten dům se roztekl, stala se z toho taková kalužˇ.

Je z toho taková dekonstrukce, ale příběh tam zůstával pod průhlednou glazurou. To byl můj začátek procesuální keramiky. V procesu se objeví ten výsledek, který nemůžeš ani znát na začátku. To je úplně stejný, co prožívali ti lidi, kteří například museli odjet a nechat tam vše a zamknout dům na dobu bombardování, a pak přijeli zpátky a viděli, že dům je zničený. Nebo viděli, že dům je trošku rozbitý. To všechno se objevilo na těch talířích.

Je to nějak souběžné s vaším praktickým zájmem o různé druhy hudby, kterou interpretujete jako aktivní hráčka a zpěvačka?

Základ je ve starých, historických souvislostech, podobně jako s tím začátkem mé cesty za keramikou. Mám obecně ráda středověk a renesanci, ale rozhodně si je neidealizuju. Co mě láká a fascinuje, že ty hudební věci byly naakumulovaný během století, to nebylo něco fragmentálního, kdy se přibývajícími roky vše rozbíjí na malé části, ze všeho je kaleidoskop a člověk se přestává orientovat, co je odkud – a zvlášť v době internetu vše přestává fungovat jako systém a stal se ze světa velký kaleidoskop. Dříve, v gotice, renesanci a ještě i baroku a v 19. století před průmyslovou revolucí byla ta kultura více monolitní a byla naakumulovaná za mnoho let. To nebyly náhodné věci. To mě moc zajímá, že to nebyly náhodné věci, ale ty, které se zformulovaly a ztvarovaly během staletí.

Například tradice hraní na nineru v češtině (na Ukrajině lyru). Člověk, který hrál na lyru a hrál epický dlouhý písně, to byla mnoho století dlouhá tradice, ty písně se předávaly ústně člověk od člověka a stále existovaly s těma slovama a melodiema, které již existovaly ve 13. a 14. století, něco se během století vymazalo, některé sloky odpadly a zůstala ta forma, maximálně krystalizovaná. Jako socha, která spadla z vysoké hory a všechno nadbytečné odpadlo. Byly samozřejmě různé tradice, někde se texty aktualizovaly, někde to bylo rigidnější a nesmělo se aktualizovat.

Církevní tradice byla ovlivněná a regulovaná dogmaty, folklorní hudba ne, tam se to měnilo víc. Tak se stane, že v nějaké vesnici ženy zpívají najednou několik textů. Zpívají jednu písničku, ale každá může zpívat jiná slova, protože s tím se hýbalo, někdo si představil jedno zvíře, druhý jiné zvíře a v jednom momentě zpívají různé věci.

Teď jsem zkoumala Počajevsky Bohohlasnik z Počajevské lavry, to je západní Ukrajina blízko Ternopilu. To je sbírka not, která byla vydaná v 18. století, jsou to duchovní lidové písně, ne liturgické, je to něco mezi. Zkoumala jsem každou z písní a zjistili jsme hodně písní, které mají úplně stejnou melodii jako písně z jiných částí Evropy. Jedna píseň je v tomto sborníku uvedena jako hlavní hlas a ta stejná píseň existuje v jedné polské sbírce jako tříhlasová písnička.

Ve sborníku je 250 písniček, které jsou zapsané pro jeden hlas a z jednoho hlasu se to dá zrekonstruovat pro tři hlasy, čtyři hlasy, přidat nějakou hudbu, varhany, dá se s tím hýbat v interpretaci. Muzikolog Ondřej Dobisík z Karlovy univerzity to se mnou hodně probírá, přepisuje noty.

Na co vše hrajete a co vše zpíváte?

V první řadě je to pěvecký folklór, který učím tady v Praze. Ukrajinský folklór je na východě víceméně pouze zpívaný. Nemluvím o Karpatech a Zakarpatí, kde je hodně instrumentální hudby, protože tuhle hudbu lidi, co jsou z Kyjeva, moc nezkoumají, to je práce Lvova a lvovských etnografů a folkloristů. My se více zabýváme centrální a východní Ukrajinou, Polesím, žitomirským Polesím, rivninským Polesím. Skupiny etnografů a folkloristů z konzervatoří si formálně rozdělily oblasti, aby se to nemíchalo, Lemko (příslušník etnografické skupiny) ze Lvova pojede k Lemkům a bude zkoumat folklór Lemků. A ten, který je v Kyjevě, pojede pod Kyjev a tam zapisuje zpěv babiček tam, z kyjevského Polesí. My jsme jezdili na Krym do Simferopolu, kde se zkoumal krymský folklór, ale my jsme tomu jazyku krymských Tatarů nerozuměli, můžeme to zazpívat, zapsat do not, nakopírovat, ale tak, jako rodilí mluvčí, to neuděláme.

Já jsem na kyjevské konzervatoři nestudovala oficiálně. Neformálně, chodila jsem navštěvovat sedm let katedru folkloristiky a jezdila na terénní expedice. Měla jsem velký zájem o obor. Podobně dnes chodím zájmově na přednášky na Karlovu univerzitu. Tehdy se ještě dělaly folkloristické výzkumy, které jinde v Evropě končily v 70. letech a na Ukrajině dosud neskončily, i když to, co se dá zapsat, už není tak kvalitní, jako to bylo v 70. nebo ještě v 90. letech. Vždycky je lepší zapsat než nezapsat, i když to není tak kvalitní materiál, zeptat se zpěváků, kdo je to naučil. Nějaká či jakákoliv informace je vždycky důležitá.

Hrajete ovšem i íránskou hudbu.

To byla veliká inspirace, Íránci, kteří byli u nás v Kyjevě v letech po roce 2000. Viděla jsem jednu skupinu (Jaam, Djaam), která hrála nějaký koncert. Ten byl natolik kvalitní, že málokdo dělá takovou hudební kvalitu. Začalo mě zajímat, proč jsou vůbec v Kyjevě a proč dělají natolik dobrou hudbu, nemůžou najít svoje místo ve společnosti a integrovat se. Vypadali velmi chudě a zuboženě, a dělali natolik profesionální hudbu. To mě překvapilo a začala jsem se s nimi kamarádit. Byli to političtí uprchlíci z Íránu. Začala jsem studovat íránské perkuse, byli velmi rádi, že někdo z Ukrajiny to chce studovat, brali za to velmi malé peníze, ještě mi velmi levně prodali všechny perkuse před tím, než odjeli do Kanady. Oni chtěli studovat v Kyjevě, trochu nabrat sil, odpočinout si od Íránu, udělat si doklady a odletět do Quebéku. Všichni už jsou tam dávno, patnáct let.

Byla to náhoda, že jsem slyšela tak vysoce kvalitní hudbu, jinou, než jsem dosud znala. Ve stejné době jsem uslyšela vysokou kvalitu folklorního zpěvu, kterou jsem slyšela od mladých lidí, kteří nebyli z vesnice a nebyly to babičky. Znělo to natolik kvalitně, že jsem si nemohla představit, že bych to nezačala studovat. Ta intenzita prožitku mě získala pro to, že toto taky budu zpívat. Byl to vysloveně fyzický zážitek. Teď říkám těm, co u mě studují folklór - musíte studovat přes jednoho, lépe dva a ještě lépe tři lidi, kteří vám to předají fyzicky. Budou s váma v jedné místnosti a vy to od nich uslyšíte.

Začala mě zajímat i turecká hudba, hudba z Kavkazu. A k řecké hudbě jsem se dostala přes Maria Christou, který dělá festival Archaion Kallos. On zve zpěváky a muzikanty z Řecka. To

je hezká možnost, jak to opravdu zná tam, ne jak to tady někdo zpívá.

Ráda učíte? Folklor i keramiku? Proč?

Vidím, že lidé, kteří touží se něco naučit, jsou frustrovaní systémem, který už obsahuje nějaké kroky, jak se člověk má nebo musí něco naučit. Občas či často myslí na ten objekt než na proces a na sebe v tom procesu. Myslí na to, jaký bude výsledek. I ve zpěvu, jaký bude koncert – jak se oblékne, jak bude vypadat, jakou barvou si namaluje rty – a moc nemyslí na to, jak se bude cítit během toho, kdy se učí písničku. Jak se bude cítit ta či ten, který zpívá s ním či s ní, jak budou souznít. Proto ráda učím lidi folklor, aby konečně začali myslet na moment teď a tady a na svůj pocit v tom v procesu.

Totéž i keramika. Ty děti, které přišly do DDM Černý Most do mého kroužku, na začátku seděly velmi tiše, velmi se bály něco říct nebo něco špatně udělat. Pomalu, jak jsem s nimi začala pracovat, tak čtvrtý týden začaly zpívat během hodiny, házet tu hlínu. Dávám jim smysl, myšlenku: nezáleží na výsledku, záleží na tom, jak se cítí během toho, co to dělají. Jenom z toho se vytváří něco důležitýho, z ničeho jinýho. To je moje poslání.

Co jsem se naučila na UMPRUM, to předávám i dál: můžete výrobek zničit. Nelíbí se vám? Nechcete dnes nic dělat? Můžete. Cokoliv. Udělat a zničit. Zachovat. A pak se začínají děti cítit velmi svobodně.

A nějaké artefakty trvalejšího trvání vytváříte?

Já dělám šperky, dárečky, hudební nástroje. Keramické. Už cítím, že zas budu dělat artefakty, aby po mně něco zůstalo hmatatelného, ne jen v hlavách těch druhých.

Text a foto Pavel Straka

DVOJÍ VÝROČÍ

Než se o vánočních svátcích zaposloucháte do ryze české lidové mše Hej mistře, přečtěte si pár řádků o pohnutém životě a osudu jejího autora Jakuba Jana Ryby, od jehož narození letos uplynulo 260 let a od jeho úmrtí 210.

Rodiče, Jakub Jan a Rosalie Rybovi, nechali svého druhorozeného syna, narozeného 26. října 1765, pokřtít Jakub Šimon. Ten v pozdějších letech začal používat otcovo Jan místo Šimon. Otec byl v Přešticích nejen podučitel, ale i regenschori kůru přeštického kostela Nanebevzetí Panny Marie a skladatel. Matka, rozená Kárníková, pocházela z rodiny místního učitele Jana Václava Kárníka. Protože jejich prvorozený syn Jan Václav zemřel ještě jako miminko, chovali se rodiče k Jakubovi Šimonovi jako k „prvorozenému". Přestože rodina byla chudá, vyrůstal Kubíček, jak mu říkali, v láskyplném prostředí. Později na svých prvních šest let života prožitých v Přešticích rád vzpomínal. Byla to léta pro něj nejšťastnější, vyplývá to z jeho životopisu sepsaném v roce 1801. Píše v něm například, že doma „hrával" na staré housle, pokud ho neposlali s nimi ven. Vzpomínal i na svého dědečka, učitele Jana Kárníka, u kterého trávil mnoho času. Mohl si u něho čmárat či psát noty na archy papíru. „Doma se inkoustem, pery a papírem šetřilo," napsal v životopise.

Rodina, rozrostlá o další dvě děti, se v roce 1771 přestěhovala do Nepomuku, kde otec dostal nové místo. Prvé dva roky tam byly pro rodinu velice krušné. Na jedné straně byla neúroda způsobená suchem a na straně druhé opět se šířil mor. Malý Jakub navíc nastoupil v Nepomuku do školy, kterou neměl rád. Ale doma pod otcovým vedením se rád hudebně vzdělával. Začínal na klavichordu (předchůdce dnešních klavírů) a na housle. Později hrál i na kostelní varhany a od devíti let zpíval na kůru. Dokonce začal komponovat. Také o tom, že se brzy u něho projevil talent pro hru na housle, napsal ve svém životopise: „Práce se mi dobře dařila a staré housle zanechaly v mé duši mocný dojem." Opakem byla škola. „Doma jsem se učil s chutí, ale ve škole, kde stále hrozila metla vychovatelova, nenaučil jsem se téměř ničemu." Sám později jako učitel své žáky nikdy nebil, byl přesvědčen, že jeho učitel Strejček „vložil všechnu svou pedagogickou důstojnost pouze do metly." Navíc učitel Strejček, který byl nadřízený jeho otce, ho neměl rád z osobního důvodu. Cítil se totiž vůči Rybovu otci méněcenný, protože ten ho svými schopnostmi i znalostmi převyšoval.

Pamětní deska na pomníku v místě, kde stávala stará škola - Přeštíce

Coby patnáctiletého mládence se ho v roce 1780 ujal strýc Jan Vaněček a přestěhoval jej k sobě do Prahy. Předpokládal, že synovec „jako nadaný žák ovládající základy latiny i řečtiny bude moci nastoupit rovnou do třetího ročníku na piaristickém gymnáziu." Bohužel mladý Ryba přijímací zkoušky neudělal, nebyl přijat ani do prvního ročníku, protože neuměl německy. Začalo totiž platit germanizační nařízení Josefa II. Přihlásil se ale do čtvrté třídy piaristické normální školy a začal intenzivně studovat němčinu. Již následující rok bez problému zkoušky na gymnázium do prvního ročníku složil. Svědčí to o Rybově píli a nadání. Prahou byl Ryba okouzlen, z jejího kulturního života, především pak z hudby v pražských chrámech, které pilně navštěvoval. Opisoval si různé skladby a seznamoval se s varhaníky, začal hrát na kůrech na housle. Seznámil se i s ředitelem kůru u sv. Salvátora Leopoldem z Řádu nejmenších bratří sv. Františka z Pauly. Ten jej povzbuzoval v komponování a jeho skladby začal prodávat. Pro Jakuba Šimona to byl, i když malý, přece jen výdělek. Ale pokud prodej obstarával místo ředitele Leopolda minorita Veselý, nedostával v podstatě nic. Jak sám později Ryba napsal: „Komponoval jsem a opisoval celé noci, ale dostával jsem od Veselého buď malou

odměnu, nebo vůbec žádnou.“ Veselý totiž Rybovo jméno úmyslně komolil nebo neuváděl, proto se s ním Ryba rozešel.

Bohatý kulturní život pro Rybu v Praze skončil dopisem od otce. Psal mu, aby nastoupil na uvolněné místo učitele v Nepomuku. Nerad, ale pokynu otce vyhověl. Ještě než se vydal do Nepomuku, absolvoval v Praze učitelský kurz. Jak bylo tehdy zvykem, putoval pěšky. Než došel, bylo místo obsazené. Přesto zůstal u rodičů, a když otec dlouhodobě onemocněl, zastupoval ho ve škole i na kůru. Přitom stále komponoval. Jeho dvě mše složené v Nepomuku byly tak dobré, že vyvolaly pochybnosti o jeho autorství. Místní si mysleli, že je opsal od nějakého italského skladatele.

V době, kdy se chystal Jakub Šimon po otcově uzdravení odcestovat, přišel dopis od strýce Josefa Jakoubka, kantora v Mníšku pod Brdy. Nabídl svému dvaadvacetiletém synovci místo podučitele, aby sám měl více času na své skládání. Strýc nejen učil, ale byl i správcem školy, proto neměl tolik volného času, kolik potřeboval. Ryba nastoupil v Mníšku jako učitelský mládenec v roce 1786, bohužel v roce, ve kterém mu zemřela maminka, jejíž smrt těžce nesl. Několik týdnů trpěl těžkými horečkami. V Mníšku odučil 17 měsíců a sloužil zde i několik mší.

Jeho strýc Jan Vaněček, který se o něho staral v Praze, se v průběhu let stal kaplanem v Rožmitále pod Třemšínem, a když se tam uvolnilo místo učitele, napsal mu. Rožmitál pod Třemšínem je dnes malebné podhorské městečko na Příbramsku, ale při příchodu Ryby bylo chudé, spíš zemědělské, s rodiči, kteří nechtěli posílat děti do školy, nenávistnými zámeckými úředníky i zaostalým farářem. Nešlo hned o učitelské místo, ve škole ze začátku jen suploval za nemocného učitele Ondřeje Poddaného. Ve zchátralé školní budově z roku 1686 byl skromný byt kantora, dvě nevelké třídy a v jedné z nich dokonce postel školního pomocníka. Do školy zatékalo, i o tom všem Ryba ve svém životopise napsal. Pár měsíců stačilo Rybovi, aby přesvědčil krajského školního inspektora o svých pedagogických schopnostech. Proto, ani ne po roce, dostal učitelský dekret rožmitálského kantora v roce 1789 a nemocný Poddaný požádal o penzionování. Přestože škola pod Rybovým vedením vzkvétala a žáků přibývalo, dostával se do sporů především s nevzdělanými rodiči, kteří odmítali posílat děti

Školství za Marie Terezie

do školy. Přitom Všeobecný školní řád Marie Terezie pro všechny děti ve věku 6–12 let platil již patnáct let. Bohužel nebyly to jen problémy tohoto typu, Ryba nedělal rozdíly mezi dětmi. Například řediteli panství Prokopu Pokornému vadilo, že „staví“ jeho dcery na roveň „chasy“, když je zařadil v průvodu mezi ostatní děti. Často slýchal, že se ve škole neučí nic důležitého pro běžný život. I přesto byl odmítnut Rybův návrh na zřízení „průmyslové“ školy, kde by se učily děti i hospodářským a domácím pracím. On sám učil své žáky společenským pravidlům, slušnosti i pravidlům zdravovědy. Snažil se školu stále zvelebovat, přilákal do ní mnohem více žáků, než chodilo dříve, vzdělával i dospělé, vybudoval školní knihovnu. S jeho učitelováním souviselo i vydávání výchovných textů a různé překlady. V roce 1817 vydal teoretický spis *Počáteční a všeobecné základové k umění hudebnímu*. Těžko vycházel i s místním starým farářem Kašparem Zacharem, který měl v podstatě jen základní vzdělání. Spor nakonec museli řešit farářovi nadřízení. Ryba nevycházel dobře ani s radními a dalšími úředními osobami. „Uznání rožmitálských pánů nevzbudil ani dopis z Plzně, ve kterém bylo Rybovi sděleno, že ho město Plzeň jmenuje svým čestným občanem a k tomu přidává 100 zlatých.“ Podnětem pocty byla rozsáhlá duchovní skladba, kterou Ryba věnoval zdejšímu děkanskému chrámu. Všeobecný vztah k němu lze vycítit i po rakouském státním bankrotu v roce 1811. Učitelský plat byl tehdy vypočítáván z finančních možností obyvatelstva. Po bankrotu se Rybův plat propadl a neodpovídal ani správnému výpočtu podle nového kurzu. Lidé, podněcováni ředitelem panství, považovali Rybovy požadavky za přemrštěné. Příčinu toho všeho vidí současná Společnost Jakuba Ryby v jeho osobnosti. Ryba byl svou podstatou rozený kantor, laskavý, ochotný,

štědrý, pilný, nadšený a houževnatý, na druhé straně cílevědomý, přímý, důsledný a zásadový.“ A navíc Ryba byl vzdělaný a sledoval dobové dění. Tyto vlastnosti byly příčinou nepochopení a zášti, kterým čelil nejen celých 27 let své působnosti v Rožmitále, ale i dlouho po své smrti. Toto trpké rožmitálské období Rybova života částečně zachycuje divadelní a později i televizní film Noc pastýřů, s hlavním tématem sporu s místním farářem Kašparem Zacharem.

Naopak tomu bylo, jak uvádí Společnost Jakuba Ryby, „v jeho osobním životě. V roce 1790 se Ryba oženil s dcerou rožmitálského purkrabího Annou Laglerovou, se kterou se rok společně starali o Rybova nejmladšího bratra Františka. V následujících letech, mezi roky 1791 až 1813, se jim narodilo 13 dětí, šest z nich zemřelo ještě v dětském věku. V rodině vládla pohoda.“

Právě v těchto letech Ryba skládal svá nejúspěšnější díla. Dnes jeho nejznámější vánoční mši Hej mistře s českým textem sám nastudoval se sborem kostela Povýšení svatého Kříže ve Starém Rožmitále v roce 1796. Mše získala velkou popularitu i přes odpor vrchnosti i církve. Mluvíme-li o Rybově hudebním odkazu, překvapuje jeho rozsah, od pastorálních mší, jakou je právě Hej mistře, přes slavnostní mše, oratoria, koncerty (samozřejmě mnohé věnované milovaným houslím), komorní hudbu, zpěvohru, kantáty, cykly českých písní až po symfonie a kasace. Uvádí se, že Ryba je autorem přibližně 1500 nejrůznějších druhů kompozic s rozličným rozsahem.

Poslední léta života se Ryba uzavíral do sebe, podnikal dlouhé procházky, osamocen v okolí Rožmitálu, zvlášť si oblíbil les kolem vrchu Štěrbina ve Voltuši. Zloba, nenávist a závist ho stále více vyčerpávaly. Proto mu byly blízké Senecovy úvahy. „V knize O útěše si podtrhl alegorické věty o plavcích po rozbouřeném moři života, pro něž je jediným bezpečným přístavem smrt. Do toho přístavu také nakonec sám zamířil,“ uvádí Společnost Jana Ryby. Když po třech dnech našli Rybovo mrtvé tělo v lese Štěrbina u Voltuše, měl u sebe Senecovy *Rozpravy o nesmrtelnosti duše*. V deníku, který si vedl nejstarší Rybův syn Josef Arnošt, píše, že v předvečer osudného dne byl jeho otec zádumčivý a nemluvný, zůstal dlouho vzhůru a spálil mnoho písemností. Těch důvodů ke svému činu měl Ryba více, dlouhodobé vyčerpání, obtížná ekonomická situace rodiny, onemocnění konečníku, neutěšené vztahy s nadřízenými i celkové nedocenění všeho, co pro školu a lidi v Rožmitále udělal. Možná i to, že nový rožmitálský farář Kašpar Zachara, se kterým vycházel lépe nežli s předchozím farářem, pravděpodobně ustoupil od rozjednané opravy kostelních varhan, které byly v žalostném stavu.

Jako sebevrah byl Jakub Jan Ryba pohřben na vzdáleném zrušeném morovém hřbitově, přestože v té době již nebylo nic neobvyklého na pohřbívání sebevrahů do posvátné půdy řádného hřbitova. I to svědčí o vztahu představitelů města a panství k zesnulému. Teprve v roce 1855, tedy 40 let po jeho smrti, byly ostatky zesnulého přeneseny, skoro tajně, na starý rožmitálský hřbitov, a to na základě žádosti Rybova syna Josefa Arnošta Ryby, univerzitního profesora a očního lékaře. O přenesení ostatků se postaral již nový rožmitálský farář Jan Fähnrich. O dalších třicet tři let později nechal na Rybově

Hrob Jakuba Jana Ryby

hrobě vztyčit pomník místní Literární spolek. Na místě v lese, kde ukončil Ryba svůj život, postavili lesní dělníci v roce 1854 kamenný kříž. Ten v roce 1933 doplnila kamenná mohyla. Na starém rožmitálském hřbitově nedaleko

Mohyla Jakuba Jana Ryby u Voltuše, na místě, kde zemřel

hrobu svého otce odpočívá i jeho syn profesor Josef Arnošt Ryba. (1795–1856).

Od roku 2018 se koná každoročně Festival Jakuba Jana Ryby, který probíhá na několika místech regionu. Jedná se o událost nejen pro milovníky klasické hudby, ale také pro širší kulturní veřejnost. Připomíná důležitost hudebního dědictví, vedle Rybovy tvorby představuje i další díla české hudební scény 18. a 19. století. Dnes jeho jméno nese několik škol, ulic, stálá expozice v Podbrdském muzeu, divadelní hra a pozdější její filmová adaptace s názvem Noc pastýřů, byly vydány pamětní plakety, 200 korunová stříbrná mince i dopisní známka, jsou ale pouze s fiktivními portréty, tak jako pamětní desky na mohyle, škole atd., protože se dosud nepodařila najít žádná skutečná Rybova podobizna. První fiktivní portrét Jakuba Jana Ryby vytvořil Gustav Pták pro Národopisnou výstavu 1895, kde byla ve školním pavilonu galerie podobizen starých kantorů. Jiný fiktivní portrét Jakuba Jana Ryby je například od malířky Marie Uchytilové Kučerové z 60. let 20. století. Společnost Jakuba Jana Ryby se věnuje životu, dílu a odkazu učitele a skladatele Jakuba Jana Ryby, snaží se některé omyly uvádět na pravou míru. Upozorňuje například na to, že původní Rybova vánoční mše Hej mistře není opera, ale lidová zpívaná mše s omezeným orchestrem, který se vešel na kůr.

Stříbrná mince 200 Kč Jakub Jan Ryba, Rybova Česká mše vánoční, 200. výročí, 1996 (líc)

Interér kostela Povýšení sv. Kříže

P.S. Po Rybově smrti se jeho manželka Anna znovu provdala za Rybova školního pomocníka Antonína Štědrého, aby zabezpečila své děti. Jakub Jan Ryba měl s manželkou Annou 13 dětí, ale dospělosti se dožilo jen sedm z nich. Rodiny založili pouze syn Josef Arnošt (1795–1856) a dcery Filipa Anna Terezie (1803–1860), Marie Rozálie Anna (1805–1879) a Klementa Anna (1808–asi 1880). Rod pokračuje dodnes v linii dvou nejmladších Rybových dcer. Prapravnučka paní Alena Novotná, prapapravnučky Ivana Krchová a Danuše Pelikánová a prapapravnuk Jakub Jan Kühnel jsou členy Společnosti Jakuba Jana Ryby.

Článek byl napsán na základě informací z následujících zdrojů: články věnované J. J. Rybovi na internetu, Wikipedie, materiály Společnosti Jakuba Jana Ryby, publikace Jakub Jan Ryba od Ivany Hoyerové, katalogový list Městské knihovny Praha, webové stránky Přeštic, Rožmitálu pod Třemšínem a Mníšku pod Brdy a jejich propagační materiály.

Aleš Holub

GUSTAV FIFKA / INVENTURA

Pozvánka i plakát Inventura keramiky zvaly na autorskou výstavu k životnímu jubileu 80 let Gustava Fifky, klatovského rodáka. Poetickou výstavu v plzeňské Galerii Jiřího Trnky v říjnu letošního roku pořádala Unie výtvarných umělců plzeňské oblasti a byla výběrem z celého období autorovy originální tvorby. Tu zhodnotil a výstavu zahájil ředitel Galerie výtvarného umění v Chebu Marcel Fišer.

Gustav Fifka

Vernisáž zahajoval Marcel Fišer

„Už před více než šedesáti lety se pro Gustava Fifku stala keramika povoláním nikoliv v konvenčním smyslu, ale spíše v tom původním, biblickém. Oborem, v němž se mohl naplno rozeznít jeho hloubavý naturel. Jestliže někdo v mládí touží po tom dobýt svět, on naopak snil o místě, kde by mohl být sám se svou fantazií a keramickou hlínou. Jeho výtvarná dráha není nijak výjimečná a příliš se neliší od jiných keramiků jeho generace – a že se jich v západních Čechách, nacházejících se mezi dvěma ohnisky významných keramických škol, v Bechyni a Karlových Varech, a nabízejících řadu profesních příležitostí, urodilo opravdu hodně. Jako rodák z Klatov to měl blíž do prvně jmenované. Dala mu kvalitní řemeslný základ, ale k vlastní výtvarné činnosti ho ještě neposunula. K ní si musel najít cestu sám. Po škole následovala zaměstnání v průmyslové výrobě ve velké keramické továrně v Chlumčanech, odkud už odešel „na volnou nohu“. Je autorem řady realizací ve veřejném prostoru před rokem 1989 a jako jeden z mála se tomuto typu tvorby úspěšně věnoval i poté, kdy jeho veřejná podpora zmizela.

Díky výraznému figurálnímu stylu lze jeho práce rozpoznat na první pohled. V duchu keramické tradice pracuje s postavami soudkovitých tvarů. Přestože mají svým způsobem až loutkovitý charakter, umí je přesvědčivě rozpo-

Pocta Postřižinám

Jeruzalem

Česká korida

Jihočeský masopust

Vítejte u nás

hybovat a vložit do nich výraz a emoce. Nikoliv náhodou ho svého času ovlivnila tvorba Jiřího Trnky, který něco podobného dokázal ve svých raných filmech. Tento přístup znamená zároveň určité omezení proti klasickému modelování, kdy sochař plastiku tvoří pro pohledy z různých stran, neboť v podstatě vyžaduje jednu hlavní pohledovou orientaci. I proto Fifka své figurální scény často spojuje se základovou deskou, dotvářející jejich pozadí, takže jeho kompozice mají v podstatě charakter vysokého reliéfu. Vynikajícím způsobem pracuje s glazurami, tedy s barevnou složkou svých prací, jak v postavách, tak právě v pozadích, kde s nimi zachází téměř, jako by maloval obraz. A skutečně v jedné poloze své práce třetí rozměr zcela opustil a vystačí si s pouhou plochou. Existuje dokonce dlouhá řada prací, které jsou parafrázemi děl slavných mistrů moderního umění, k nimž má blízko, ať už je to celník Rousseau, Paul Klee, Pablo Picasso nebo Josef Šíma. Škála jeho technických postupů je ale mnohem širší, když vedle barvy například využívá rytou kresbu nebo různá zvrásnění. Všechny tyto formální prostředky dělají z jeho drobných prací zcela jedinečný vizuální zážitek. Mistrovské zvládnutí keramického řemesla mu však především umožňuje vyjadřovat komplikované obsahy, o něž mu jde především. Většinou pracuje s příběhem, někdy skrytým, jindy však bohatě rozvinutým ve sledu výjevů, ať v rámci jednoho díla nebo v jejich sérii.

Originalita výtvarného projevu Gustava Fifky spočívá právě v tom, že se v něm jako v zrcadle odráží jeho osobnost. Jeho život spočívá na pevném fundamentu: zakotven v místě, kde se narodil a odkud pochází jeho rod, obklopen velkou rodinou a naplněn životním optimismem i vírou dokáže tyto konzervativní hodnoty vnášet do svých keramických reliéfů a objektů."

Mgr. Marcel Fišer, Ph. D.,
ředitel GAVU Cheb

BÁSNÍK A NOVINÁŘ JIŘÍ ŽÁČEK: PILNÝ ŽÁK PROFESORKY POEZIE

Jiří Žáček. Český básník, scénárista, dramatik, fejetonista, překladatel, textař písní, překladatel. Hlavně však veršomil. A pohádkář... Asi by bylo nejlepší napsat o současném českém básníkovi medailonek v samých verších. Zvlášť, když je to medailon jubilejní k jeho neuvěřitelným osmi dekádám... Slaví je spolu s Josefem Velčovským, českým malířem a ilustrátorem knížek, který na nejedné spolupracoval právě s Žáčkem. Nejnověji to jsou právě sbírky Básně nebásně, Život je krátký, Miss dobré naděje...

Pilný žák profesorky poezie? Napadlo mne to do titulku, aby byl neobyčejný, jako jsou i samy verše tohoto mistra poezie, který zásobuje náš prozaický svět svojí pilnou tvorbou tolik desetiletí. Hlavně svými nápaditými verši i aforismy (podobně jako kdysi dávno Karel Havlíček Borovský). A nezůstalo jen u literatury.

Básník se pustil i do scénáristiky, to když ozvučel svojí poetikou filmovou Šípkovou Růženku (2006), podobně jako kdysi František Hrubín Princeznu se zlatou hvězdou na čele, a inspiroval Zdeňka Svěráka k napsání veršovaného scénáře k filmovému muzikálu Tři bratři. Žáček se dal krom toho do zveršování klasických pohádek, do pohádky o kůzlátkách a dalších podobných pohádek. Je také pro své verše blízký dětem jako autor různých učebnic, tady se sešli vskutku dva velcí dětští oblíbenci, Jiří Žáček a populární ilustrátorka Helena Zmatlíková.

Kéž bychom víc četli knihy

Básník nezapomněl na nejmenší děti ani tehdy, když v roce 2015 uvedlo divadlo Říše loutek premiéru jeho hry Kašpárek a Ježibaba. Na koncertu zpěvačky Magdy Malé v Říčanech v roce 2018 představil své nové CD s názvem Chichichi, chachacha s písničkami zhudebněnými Karlem Vágnerem. V dubnu 2022 v pražském Jazz Docku pomáhal šansoniérce Renatě Drossler pokřtít LP Motýl něhy uletí, k němuž vymyslel texty a tak ještě víc rozšířil svůj umělecký rejstřík i o hudební textařinu.

Doslova „žněmi" pro literáta bylo konání veletrhu Svět knihy na pražském Výstavišti v roce 2024, setkal se tu s mnoha umělci, literáty, básníky, vydavateli i nakladateli a besedoval se svými čtenáři, podepsal svým autogramem mnoho knih. Měl radost, když viděl, kolik lidí ještě čte knížky v současném digitálním věku, kdy na četbu „nezbývá čas" pro konzum rychlých, často povrchních informací a reklam, které na nás dotírají kolovrátkovým způsobem jako na tržišti. Na svém webu „Co jsem dělal" k tomu básník doplňuje, že tihle lidé zdánlivě „staromódní" dobře dělají. Americký průzkum prý říká, že nečtenáři pracují na svém životním neúspěchu. Ještě v roce 2024 se Jiří Žáček ve Slovenském domě, kde prezentoval své básnické sbírky včetně sbírky EVY, setkal na podzim s Lubošem Brožkem a Jarmilou Wunderlin a přemýšleli společně i nahlas o poezii a básnících.

Pozoruhodné je, v jaké tvořivé formě vymýšlí a píše. Je pak div, že novináře v médiích zajímá, kam na ty perličky chodí, kde je sbírá, těží? A odpověď je prostá jako poezie sama. Tou múzou je mu blízkost těch nejbližších včetně domácích mazlíčků, teplo krbu, malebná chalupa se zahradou v panenské frýdlantské přírodě, kde tráví spoustu času ve svém bdění i snění.

Když je technik básníkem

Snění? Kdepak! Snění je tvrdá práce. Dát dohromady rýmující se veršíky, to snad umí nejeden veršomil. Ale vymyslet něco hlubokého jako tůň, silou slov bytelného jako tažný kůň, éterického jako obraz hvězdy zrcadlící se na hladině vody, to už něco obnáší. A také něco přináší. Něco léčivého v dnešní přetechnizované době...

A přitom Jiří Žáček je technikem a zároveň básníkem. Jak to může dohromady fungovat? Nesvářit se to v jednom člověku? Jaký na to má recept? To je pro mnohé čtenáře, kteří si oblíbili jeho knížky, víceméně tajemstvím. Básník se toho však nejednou dotkl, když na autogramiádách či besedách a tiskovkách přiblížil esence, které se podílejí na osobitosti jeho veršů. Umí

s hravostí propojovat éteričnost i logiku. Říká, že i poezie má svoji logiku a že verše stejně jako domy se musejí umět vystavět.

Jiří Žáček se narodil v Chomutově, dětství prožil v Kadani a potom žil v jihočeských Budějovicích, než se dostal do Prahy. Rodiče myslili, že z něho budou mít stavebního inženýra, prostě technika se zájmem o deskriptivní geometrii a prostorovou představivost. A byli spokojení, když chlapec odmaturoval na volyňské stavební průmyslovce a pak zamířil na stavební fakultu, tentokrát do Prahy. Stal se z něho technický inženýr. Další jeho kroky jej však vedly k „bohémskému světu", stal se redaktorem nakladatelství Československý spisovatel. Tady se zhlédl ve spisovatelském světě a dráze a vykonstruoval tuto vysněnou dráhu i pro sebe. Začal si tak rýsovat svoje zářivé básnické i aforistické zítřky...

A vskutku. Vytvořil řadu básnických sbírek, *Ráno modřejší večera* (1970), *Papírové růže* (1987), *Maličkosti* (1997), *Kapesní básně* (2004), *Třetí poločas* (2009), *Červené paraplíčko* (2010). Pro děti napsal knížky *Aprílová škola* (1978), *Počítání oveček* (1995), *Abeceda* (1998), *Kočkování* (2005), *Kdo nevěří, ať tam běží* (2005), pro dospěláky také sbírku *Café Robinson* (2018). Za svoji tvorbu obdržel několik ocenění, Zasloužilý umělec (1987), Cena Jána Smreka (2011) a medaile Za zásluhy (2015). Pozoruhodná je jeho tvorba pro malé děti. Humornou i hravou poezii dokázal propasírovat do básnických sbírek, filmů, divadelních her pro děti, pohádek i učebnic (*Slabikář, Moje první čítanka, Malý čtenář* s ilustracemi Heleny Zmatlíkové, *Chytré pohádky pro malé rozumbrady, Aprílová škola, Čarodějné pohádky* s ilustracemi Adolfa Borna, který Žáčkovi ilustroval celkem 17 knížek.

Pokračovala spolupráce s dalšími talentovanými ilustrátory (*Byl jednou jeden král*, *Nůše plná pohádek*, *Malované pohádky* s obrázky ilustrátorky Veroniky Balcarové, Nejmilejší pohádky s ilustracemi Vlasty Baránkové, *Jak se chodí do světa* s obrázky Josefa Lady, do knížky *Kocour Mikeš* napsal básník tři desítky básniček, knížky o krtečkovi opatřil ilustracemi Zdeněk Miler).

Nedávno vyšly sbírky *Život je krátký* (2023), *Miss dobré naděje* (2024), *Básně nebásně a Jsem tady jako pouhý host* (2025) s ilustracemi výtvarníka Josefa Velčovského. Básně nebásně? Je až neuvěřitelné, jak se verše v této knize shodují s barevnými ilustracemi Josefa Velčovského, je jich zde snad celá galerie. Vytvářejí prostor, ve kterém se Žáčkovy básně bezpečně pohybují jakoby „ve svém vesmíru". Rozum a cit v nich dosahují rovnováhy, i když žádnou chvíli nejde vrátit zpátky.

Žáček a Velčovský v galerii La femme

Na 7. října až 16. listopadu 2025 přichystala galerie La Femme k osmdesátinám básníka Žáčka a také ilustrátora a malíře Velčovského výstavu se zbrusu novými olejomalbami. Oba, poetu a výtvarníka, pojí dlouholeté přátelství. Mohlo tak vzniknout mnoho úspěšných ilustrovaných básnických sbírek. Velčovský vystudoval uherskohradišťskou střední uměleckoprůmyslovou školu i pražskou Akademii výtvarných umění, kde byl žákem profesora Součka, poté se mu v Paříži ještě nějaký čas věnoval profesor Hayter. V Paříži, městě básníků a malířů, se mu velice líbilo. Maloval nejen v Paříži, ale zaujalo jej také Holandsko. Evropu procestoval téměř celou. Podíval se i do Mongolska. Maluje olejem, akrylem, věnuje se také drobnější barevné litografii. Praha i Paříž na něho zapůsobily poetickou inspirací, je řazen k poetickým surrealistům. Ilustroval na 70 knih. Vystavoval v New Yorku, Paříži, Japonsku, Finsku, Německu, Belgii, Rakousku, Mongolsku... Byl oceněný na Trienále evropské kresby v Norimberku i na Bienále umění papíru ve Francii, také získal Evropskou medaili Franze Kafky.

Chystá knihu o majáku

Nyní básník připravuje opět psaní pro dospělé. Říká:

„Chystám knihu Strážce majáku. Něco mezi aforismy a deníkovým záznamem. Ten maják, to je tahle chalupa," uvedl před nedávnem ke své nynější tvorbě pro Novinky.cz Jiří Žáček, obklopený ve své oáze snovou inspirací i vitální múzou přírody, kde, jak také básník tvrdí, musí šermovat i s prozaickými věcmi. I na panenský venkov dolehla výpočetní technika. Novináři jsou bytosti zvídavé, ptají se ho třeba i na to, jak to má mistr slova s těmi dnešními technickými vymožeností. K tomu básník říká:

„Jak? Sice koukám na televizi a používám počítač, ale odmítám se vzrušovat nejnovějšími IT technologiemi, mobily, tablety a vším tím zázračným harampádím, které nás odnaučuje přemýšlet o podstatných věcech."

A ke své inspiraci a tvorbě slovy básně Před usnutím (*Tři roky prázdnin*) dodává: „*Nejlepší básně přicházejí samy, chviličku před usnutím, v mezerách mezi vteřinami...*"

Daniela Hatinová

STÁLÁ EXPOZICI UMĚNÍ ASIE NGP V SALMOVSKÉM PALÁCI

Nová sbírková expozice představuje výběr přibližně 520 výtvarných děl z bohaté Sbírky umění Asie NGP. Artefakty z Asie a islámského světa, které vznikaly v rozmezí 5 000 let, jsou zasazené do kulturních vztahů se střední Evropou. Nechybějí informace o způsobu nabytí děl a příběhy významných sběratelů.

Od přemístění Sbírky umění Asie do Salmovského paláce v roce 2020 postupně vznikalo libreto šité na míru tomuto členitému historickému interiéru. V pětadvaceti sálech uvidí návštěvníci umění z Japonska, Koreje, Číny, Tibetu, jižní a jihovýchodní Asie a islámské kulturní oblasti. *„Poprvé představujeme naše sbírky v nových souvislostech a v tematickém členění. Navíc objasňujeme způsob akvizic, tedy to, jak se díla dostala do sbírek NGP,“* vysvětluje generální ředitelka Národní galerie Praha Alicja Knast a dodává: *„Výtvarná řeč tu pomáhá k poznání kulturní rozmanitosti, různých myšlenkových proudů i duchovních tradic a zvyklostí Asie a islámského světa.“*

Historie asijské sbírky

Pro asijské sbírky v Národní galerii bylo ministerským dekretem v listopadu 1951 zřízeno Oddělení orientálního umění. V současnosti spravuje Sbírka umění Asie přes 13 tisíc uměleckých předmětů původem z Japonska, Číny, Koreje, Tibetu, střední, jižní a jihovýchodní Asie a Předního východu. Nejstarší akvizice děl asijské provenience v Národní galerii pocházejí z počátku třicátých let 20. století. Záznamy o akvizicích se tudíž nacházejí v archivních pramenech institucí, ze kterých se slučovaly fondy Národní galerie v Praze (NGP). Nákupy pro Státní sbírku starého umění (SSSU), do nichž přešel starší fond Obrazárny Společnosti vlasteneckých přátel umění, sjednával ředitel této obrazárny Vincenc Kramář (1877–1960) a subvencovalo je tehdejší Ministerstvo školství a národní osvěty.

Nejstarší předměty čínského a japonského umění, které dnes Národní galerie Praha spravuje, pocházejí od významných prvorepublikových sběratelů Joe Hlouchy (1881–1952) a Josefa Martínka (1888–1976). Z Martínkovy sbírky pochází například čínská zásobnice z 3. tisíciletí př. n. l. Na rozdíl od spisovatele Hlouchy provozoval Martínek obchod na přímý dovoz předmětů uměleckého průmyslu z Číny a Japonska a prodejní galerii se stálou výstavou starého čínského a japonského umění v budově spolku Mánes již od dvacátých let 20. století. Kramář sledoval prezentace Martínkovy i Hlouchovy sbírky ve Veletržním paláci a v Mánesu a staly se mu zdrojem pro koncipovanou asijskou sbírku ve Státní sbírce starého umění.

Konvice na kávu 1720

Buddhistický ochránce Mahákála, Tibet 18.–19. stol.

Nejvzácnější exponáty z islámské kulturní oblasti pocházejí ze sbírky průmyslníka Vojtěcha Lanny (1836–1909), jednoho z největších sběratelů a mecenášů umění tehdejšího Rakouska-Uherska. Lanna byl podporovatelem a spoluzakladatelem Uměleckoprůmyslového muzea v Praze, které z jeho sbírky zakoupilo i perský iluminovaný rukopis Koránu z roku 1462, následně převedený do sbírek NGP. Nákupem ze Severočeského muzea v Liberci se z Lannovy sbírky do NGP dostala zase turecká keramická holba z konce 16. století. Lannovo mecenášství ocenilo muzeum objednávkou jeho busty u sochaře Josefa Václava Myslbeka.

Průvodce expozicí

Nová expozice, jejíž koncepce se začala připravovat zhruba před deseti lety, má dvě hlavní části. První část pod názvem České země a umění asijských kultur v minulost ukazuje kulturněhistorický kontext, zaměřený na setkávání Středoevropanů s asijským a islámským světem, který se projevil v dobovém sběratelství, obchodě a ve výtvarném umění v českých zemích. Čtyři sály přibližují české ohlasy na asijské expozice na světových výstavách v 19. století, známé pražské obchody se zbožím z „Orientu“, „orientální“ salony ve šlechtických interiérech a také významné české sběratele z řad orientalistů, umělců i průmyslníků, jakými byli Vojtěch Lanna, Alois Musil, Bedřich Hrozný, Joe Hloucha, Josef Martínek či Vojtěch Chytil. Nechybí ani asijské inspirace v českém výtvarném umění pod vlivem orientalismu nebo v interpretaci modernistických umělců (např. Emila Filly).

Druhá část expozice ve druhém patře s názvem Sbírky asijského a islámského umění dnes představuje díla ze sbírek NGP, která vznikla v průběhu 5 000 let. V jednadvaceti sálech uvidíte exponáty, které představují pouhá 4% ze Sbírky umění Asie. Mezi nejvzácnější patří čínská keramická zásobnice z 3. tisíciletí př. n. l., Najdeme zde také čínské mistry tušové malby 20. století nebo japonské kaligrafie z 21. století. Díla, seřazená v tematických souvislostech, přibližují návštěvníkům duchovní tradice, písmo a kaligrafii, dekor a ornament a svět lidí i přírody napříč rozličnými asijskými kulturami. Jedním z nejvzácnějších artefaktů této části je čínská porcelánová mísa z období dynastie Ming z 15. století nebo perský rukopis Ko-

ránu z 15. století. Je připomenuta řada děl, která byla zničena při požáru zámku Benešov nad Ploučnicí v prosinci 1969. *„Expozice Umění Asie napříč prostorem a časem doplňuje historii sběratelství a kulturní dějiny českých zemí od 17. století do poloviny 20. století, kdy byla v r. 1951 založena sbírka asijského umění v NGP. Každý exponát má svoji sběratelskou provenienci, díky níž můžeme poznat rozmanitou síť příběhů jednotlivých sběratelů a pochopit kontext utváření sbírek asijského a islámského umění na pozadí českých dějin,"* říká Markéta Hánová, hlavní kurátorka expozice a ředitelka Sbírky umění Asie NGP.

Expozice má několik informačních vrstev – od jednoduchých popisků u vystavených děl a audiovizuálních prvků přes průvodce s navigačními mapkami a podrobnějšími informacemi k exponátům pro návštěvníky s hlubším zájmem či badatele. Průvodce bude také ke stažení na webových stránkách expozice. Pro děti a jejich rodiče připravila NGP Dětskou stezku se sedmi zastaveními napříč expozicí. Pro všechny je možnost si přes QR kód načíst dramaticky zpracovaného audio průvodce, kde expozicí návštěvníky provázejí herečka Pavla Beretová a herci David Matásek a Šimon Krupa. Součástí expozice je i interaktivní Studio: prostor pro hru, tvorbu a meditaci. K dispozici je také obsáhlý stejnojmenný katalog a dětská publikace Malé i velké krásy umění Asie.

Většina vystavených exponátů byla zrestaurována a díky pečlivé práci více jak dvou desítek restaurátorů, která trvala zhruba rok a půl, exponáty doslova ožily. Restaurátorský tým NGP spolu s externími restaurátory odvedl mimořádnou práci napříč obory – restaurovaly se artefakty z různých materiálů – od kovu, dřeva, kamene a keramiku přes malbu, grafiku a textil. NGP při tvorbě expozice spolupracovala s dalšími institucemi a odborníky, např. Katedrou jaderných reaktorů FJFI ČVUT v Praze, a to na výzkumu obsahu tibetských soch pomocí nejmodernější metody neutronové tomografie.

Vzdělávací a veřejný program přiblíží expozici tak, aby byla srozumitelná publiku každého věku. Ti mladší si mohou užít Dětskou stezku expozicí – Dobrodružství s kompasem. V osmi šuplících najdou hravá zastavení, inspirující k prohlížení a tvůrčí inspiraci. Svoji návštěvu mohou završit v interaktivním Studiu. V expozici se můžete těšit také na pravidelný program – tvůrčí dílny pro děti i dospělé, komentované

Salmovský palác

prohlídky či přednášky s odborníky i edukátory. Pedagogům a školám jsou určeny speciální komentované prohlídky a vzdělávací programy. Expozici doplňuje audioprůvodce, obsáhlý katalog, kniha pro děti a pro náročnější návštěvníky či badatele, je k dispozici i tištěný průvodce po expozici.

Sbírky NGP – nově otevřená expozice doplňuje ostatní sbírkové prezentace, které NGP připravila v minulých letech a které reflektují téměř všechny sbírky NGP a jejich bohatství. Jde o Sbírku starého umění (expozice Staří mistři I a Staří mistři II ve Schwarzenberském a Šternberském paláci a expozici Středověké umění v Čechách a střední Evropa 1200–1550 v klášteře sv. Anežky České), Sbírku moderního umění (dvě expozice ve Veletržním paláci: 1796–1918: Umění dlouhého století a 1918–1938: První republika) a Sbírku umění po roce 1945 (expozice 1939–2021: Konec černobílé doby, také ve Veletržním paláci).

Sbírka českého sochařství NG bývala na zámku Zbraslav, nádherné barokní stavbě od architektů Santiniho a Kaňky. Cyril Bartoň z Dobenína ji přebudoval do podoby zámku na počátku 20. století. Bartoňové z Dobenína uzavřeli roku 1939 nájemní smlouvu s NG. Sochařská sbírka zde měla ideální prostor, na který navazovaly i sochy umístěné v parku. Sochařská expozice skončila v roce 1998. Škoda, že sbírka soch nemá dodnes svůj výstavní prostor.

Tvůrci expozice

Hlavní kurátorka: Markéta Hánová, kurátorský tým: Lenka Gyaltso, Kristýna Rendlová, Jana Ryndová (NGP) ve spolupráci se Zdenkou Klimtovou, Evou Lukášovou a Michaelou Pejčochovou

Edukátorský tým: Anna Chmelová, Jana Klímová

Jaromír Hampl

Zdroj a foto: NGP

MINIMALISMUS MILANA ČADKA

Současný malířský projev Milana Čadka je tak úsporný, že bez nápovědy by některé obrazy byly jen barevné dekorace.

Grafika

Tanec

Svatý evangelista Lukáš

Ve vestibulu Státního ústavu pro jadernou bezpečnost na Senovážném náměstí v Praze vystavuje své práce Milan Čadek. Představuje soubory obrazů a grafiky. Jejich autor prošel v mládí výtvarnými kroužky, na které navázaly kurzy figurální kresby v pražských ateliérech na Národní třídě a Na Florenci. Začínal olejomalbou krajin a zátiší, k nim postupně přidával grafiku, v níž převažuje suchá jehla.

Čadek od devadesátých let pravidelně vystavuje, současná výstava načíná další desítku prezentací. Jeho tvorba zahrnuje několik základních témat, jakými jsou – tanec, akty (dvojakty) a křesťanské náměty (křížová cesta, umučení apoštolů). Grafika navíc ještě obsahuje i cyklus ctnosti a neřesti. Kdy se Milan Čadek dopravoval k současnému minimalistickému projevu, kterým svá téma zpracovává, se nedá ze současné výstavy vysledovat. Vystavená kolekce olejomaleb zahrnuje tvorbu obou cyklů – akty a náboženské náměty. Grafika má širší záběr. Pokud bych neměl vodítko, tedy text, který u každého obrazů byl, asi bych jen tápal. I přes nápovědu jsem nakláněl hlavu, popocházel vlevo vpravo. Na jednobarevné ploše jsou jen barevně odlišné „střípky“. S malovanými obrazy jsem měl, přiznávám, problém. Na druhou stranu zajímavé, člověk si po chvíli zvykl řešit „rébusy“. Vystavené obrazy byly ve velikostech 50 x 60, 50 x 70 cm. „Vyškolen“ malbou jsem vnímal Čadkovu grafiku skoro jako naturalistickou. Krásné čisté linie. Samozřejmě, že také jeho grafický projev má určité znaky úspornosti. Mně se jeho suché jehly líbily. Jejich velikost se pohybovala okolo 10 x 15 cm. Z nich je jasně poznat, že výtvarným vzděláním nejen prošel, ale je mu i umělecký projev daný.

Mikulov

Aleš Holub

VZÁCNÁ NÁVŠTĚVA

TAK SE JMENOVALA VÝSTAVA VE FRÝDLANTU, KTERÁ SVÝM OBSAHEM VYVOLALA NEBÝVALÝ ROZRUCH NEJEN U NÁS, ALE I V ZAHRANIČÍ.

Po pěti stech letech se podařilo v rámci projektu Ad unicum odhalit totožnost dvou mramorových bust uložených ve sbírkách státního zámku Sychrov. Projekt je zaměřen na umělecká díla uložená na českých hradech a zámcích ve správě Národního památkového ústavu. Doposud obě díla byla mylně považována za tvorbu neznámého umělce z 19. století.

Markéta a Filibert

Detektivní příběh odhalení začíná v roce 2017, kdy byla busta Markéty vystavena na výstavě, tehdy ještě vedená jako Laura. Dvě kolegyně Šárka Radostová z Národního památkového ústavu a Kristina Uhlíková z Akademie věd našly v poválečných záznamech, že na Sychrov byly přivezeny mimo jiné i dvě busty z bílého mramoru z Hejnic na Frýdlantu. Ta druhá busta byla v záznamech označena jako Petrarca. Proto se obě kunsthistoričky vydaly na Sychrov druhou sochu hledat. Tušily už, že se jedná o Filiberta, manžela Markéty. V roce 2022 pozvaly na Sychrov i odborníky Dagmar Eichbergerovou, historičku z německé univerzity v Heidelbergu, a Jense Ludwiga Burka z Bavorského národního muzea, kteří se Markétě Rakouské a sochaři Conratu Meitovi věnují celý profesní život. Oba pravost bust Markéty Rakouské a Filiberta II. Savojského potvrdili a potvrdili, že busty jsou dílem Conrata Meitona. O osudu obou děl se od druhé poloviny 16. století až dosud nevědělo.

Zatím není jasné, jak busty získali Clam-Gallasové, kteří je s dalšími dvěma bustami měli na svém hradě a zámku ve Frýdlantu v roce 1838. Těmi druhými byly portréty Karla V. a Viléma V., odlišné v provedení i materiálu. O existenci bust se dochovaly i drobné zprávy od hostů Clam-Gallasů ve Frýdlantu. Koncem 19. století busty majitelé přestěhovali do svého barokního paláce v Praze v Husově ulici. Našla se fotografie z roku 1924, která to dosvědčuje. Po roce 1930 busty Markéty a Filiberta i oba další portréty dostala v rámci dědického vyrovnání dcera Sofie, a tak se busty ocitly ve vile Auerspergů v Hejnicích. Po konci druhé světové války propadl majetek Auerspergů podle Benešových dekretů státu. Naštěstí Národní kulturní komise včas busty převezla na Sychrov, ještě než mohly být zničeny při rabování na Frýdlantsku.

Výstava Vzácná návštěva zahrnovala vedle ústředních dvou bust Markéty a Filiberta ještě dvě další, císaře Karla V. a vévody Viléma V.,

Portrét Markéta Habsburská

Císař Karel V.

kteří byli identifikovány podle jejich portrétů. Dále expozici ve Frýdlantu doplňovaly i dobové portréty Markéty Habsburské a Filiberta Savojského.

Markéta i Filibert se narodili ve stejném roce. Vzali se v roce 1501, když jim bylo jednadvacet.

Expozice bust na výstavě

Markéta byla v té době již vdovou po španělském korunním princi Juanovi, za kterého se provdala v 17 letech. Princ Juan zemřel pravděpodobně na tuberkulózu. Manželství s Filibertem bohužel trvalo také krátce, jen tři roky. Filibert zemřel po silném nachlazení na lovu v roce 1504. Markéta se již nevdala. Po smrti manžela se stala habsburskou místodržící, zástupkyní panovníka v Nizozemí roku 1507. Po pěti letech ve funkci, v roce 1512, požádala již tehdy uznávaného sochaře Conrata Meita, aby vytvořil portrét zesnulého manžela i její. Sochař na portrétu Filiberta mohl pracovat jen podle zachovaných maleb a reliéfů. Obě busty pak velkovévodkyně Markéta umístila do své knihovny, kde přijímala významné hosty. Jedním z nich byl i Antonio de Beatis, sekretář kardinála Luigiho d´Aragon, který píše obdivně o obou mramorových portrétech ve svém cestopise v roce 1517.

Vévodkyně Markéta umírá v prosinci 1530. Busty si převzala její neteř Marie, vdova po českém králi Ludvíku Jagellonském. Další písemná informace o bustách je z roku 1556 a v ní se uvádí, že „okrašlovaly zámek Turnhout“ v dnešní Belgii. Čtyři roky nato jsou uvedeny jako součást královských sbírek v Bruselu. Poslední informace o bustách z 16. století je z roku 1569 a pak se stopa ztratila. Portréty Markéty a Filiberta se objevují až v roce 1838 a to v majetku Clam-Gallasů na hradě a zámku ve Frýdlantu.

O jak velký umělecký unikát se jedná, nasvědčuje i zájem ze zahraničí, o zapůjčení renesančních bust projevilo zájem například i Muzeum Louvre v Paříži.

Aleš Holub

Informace čerpané:
z materiálů výstavy Vzácná návštěva ve Frýdlantu, z internetu a denního tisku
Použité fotografie: Aleš a Romana Holubovi a internet

FOTOSVÁTEK V BRATISLAVĚ – MESIAC FOTOGRAFIE

Listopad je ve slovenském hlavním městě věnován tradičně fotografickým výstavám a workshopům. Letos je to už 35. přehlídka fotografií a fotografů z celého světa. Stejné výročí založení má i opavský Institut tvůrčí fotografie, který svých 35 let trvání připomněl velkou výstavou absolventských fotografií i jejich velmi zajímavých publikací různých žánrů v Domě umění, což je hlavní výstavní prostor celého fotofestivalu.

Na stejném místě je k vidění asi nejlepší část letošní přehlídky – kolekce 90 vzácných fotografií ze sbírky Loly Garrido, které pod názvem *Oči, které byly stoletím* představuje díla 64 slavných fotografů, v našich výstavních síních prakticky neznámých.

Druhým místem několika výborných výstav je pořadatelský Středoevropský dům fotografie, jež v poněkud stísněných prostorách tří pater úzké budovy přináší kvalitní ukázky z tvorby evropských fotografů. Pozoruhodné jsou zejména barevné tisky slavného dokumentaristy Carla de Keyzera, který pod názvem *Putinův sen* přivezl znepokojivé obrazy ze zašlých dob Sovětského svazu, jež pomocí umělé inteligence projektuje do současného Ruska a zároveň vizionářsky ukazuje i možnou budoucnost imperiální velmoci s jejími slavnostními přehlídkami, pochody mládeže, vycepovaným vojskem a bohabojnými občany, včetně trestaneckých kolonií. Je to opravdu mrazivá a fiktivní podívaná, bohužel s reálnými základy. Jak píše v programu kurátorka Jana Rajcová: „Hrůza spočívá v estetické dokonalosti vizuálního příběhu, který je stejně krásný a zároveň děsivý."

Nedaleko v Zichyho paláci je další skvělá výstava zaměřená tentokrát na zátiší jako jedno z nejčastějších témat historické i současné fotografie. Pod názvem *Still Life – Still Alive* ji ze sbírek Muzea umění Olomouc sestavila Štěpánka Bieleszová a představuje díla zvučných jmen, jako např. Josefa Sudka, Jindřicha Štyrského, Jaromíra Funkeho, Miroslava Háka, Ladislava Postupy a mnohých dalších.

Na stejné ulici, ve výstavní síni Univerzitní knihovny, jsou k vidění portréty českých umělců z hudební a taneční oblasti od Štěpánky Stein a navazující citlivé fotografie mladých českých autorek, jež ukazují ženský pohled na současnou realitu.

Speciálním zážitkem pro mne byla výstava středoformátových fotografií *Otec a syn* bulhar-

ského umělce Valerije Poštarova. Na statických obrazech jsou zachyceny dvě mužské postavy, jedna mladší, druhá starší, v různém prostředí, v různém – vesměs pracovním – oděvu a vždy se drží za ruce. Toto nejstarší a nejdojemnější gesto působí na diváka silným emocionálním dojmem a vytváří z rodinné fotografie cosi jako tajemné poselství nevyslovené lásky a hlubokého vztahu mezi otcem a synem. Poštarov fotil ve třinácti zemích s rozdílnou náboženskou i sociální kulturou a jeho fotky jsou vlastně dokladem univerzálního dědictví našich provázaných životů.

Z mnoha ostatních výstavních projektů rozesetých po celém městě bych vzpomenul ještě velkou přehlídku studentských a absolventských prací Německé Univerzity z Bielefeldu v Pisztoriho paláci. Kromě fotografických cyklů na rozdílná témata byly k nahlédnutí a prolistování i fotoknihy (podobně jako to dělá Institut tvůrčí fotografie Slezské univerzity v Opavě). Došlo tak k zajímavému porovnání dvou univerzitních přístupů, přičemž Univerzita v Bielefeldu funguje už 55 let, tedy o 20 let déle.

O rozsáhlosti bratislavské fotopřehlídky svědčí i venkovní instalace velkoformátových tisků v několika městských lokalitách a také doprovodné výstavy slovenských fotografů ve Vídni, Budapešti a Berlíně.

Text i foto: Jan Šimurda

PETR ŠTĚPÁNEK, TOMÁŠ WEBER: CO JE HERECTVÍ. BYZNYS, ANEBO UMĚNÍ?

Blíží se opět čas vánoční. Dny naplněné pohádkami. A máme i nový pohádkový film režiséra Jana Těšitele a scénáristky Lucie Konášové (je autorkou scénáře pohádky Anděl Páně), na který jsme se tolik těšili. Za kamerou byl Vojtěch Dvořák. hudbu složil Lukáš Daniel Pařík. Před časem, ne tak dávným, vyšel rozhovor moderátorky Moniky Zavřelové na webu IDNES.CZ o natáčení nové verze Zlatovlásky, která na sebe upoutala velkou pozornost médií. Natáčelo se v Praze, Domažlicku, na moravském zámku Lednice a Sovinec a v italské i slovenské přírodě (na Liptovském Hrádku v Nízkých Tatrách). Nová Zlatovláska se měla točit již v roce 2019, ale produkce na to ještě neměla dostatek potřebných prostředků.

Petr Štěpánek Jiřík, Česká televize, Vladimír Souček

Jorga Kotrbová, Česká televize, Vladimír Souček

Dříve výchova, dnes zábava?

Ale jinak, mají dnes pohádky ustláno na růžích? Nespí nám někde ty hezké jako spící Růženka? Dá se na nostalgickou dekorativní a květnatou uměleckou klasiku naroubovat dnešní minimalistická a slovně úsporná moderna? Pohádky byly vždy tím, co v dětech podporovalo fantazii i četbu. Mnoho pohádek bylo však výchovných, ba i „mravokárných". V dávných dobách nejranějších pohádek v ústním podání výchovné knihy, příručky s radami, neexistovaly. Dnes ale od pohádek, hlavně těch filmových, chceme zábavu. A dobrodružství.

„Děti pohádky potřebují," říká herec Petr Štěpánek, první pohádkový princ ze Zlatovlásky. Původní Zlatovláska byla natočena v roce 1973 dle scénáře a v režii Vlasty Janečkové. Petr Štěpánek si zahrál roli Jiříka, Jorga Kotrbová Zlatovlásku, Jiří Holý krále a otce Zlatovlásky herec Ladislav Pešek. Texty Eduarda Krečmara (Já ti prstýnek dám) a melodie Angelo Michajlova nazpívala Jitka Molavcová, u kamery stál Josef Hanuš. Natáčelo se v kulisách a okolí zámků Sychrov a Červená Lhota.

Jaké pohádky vlastně chceme?

Také na stránkách našeho kulturního bulletinu KULTURA se o novém filmu, Erbenově Zlatovlásce, hovořilo. Natočení a uvedení filmu do kin rozvlnilo nejen zájem novinářský, ale i ten ryze divácký. Jaké že vlastně dnešní diváci pohádek, „odkojení" tvorbou režiséra Zdeňka Trošky (Princezna ze mlejna, Zakleté pírko, O princezně Jasněnce a létajícím ševci) a Václava Vorlíčka (Tři oříšky pro Popelku, Arabela, Dívka na koštěti, Rumburak, Princ a Večernice, Jezerní královna, Král sokolů) nové pohádkové filmy chtějí? Dle diváckých ohlasů a sledovanosti při průzkumech nedávných let diváky nejvíc oslovily filmy, jako jsou pohádky Anděl Páně (1,2), Klíč svatého Petra, O vánoční hvězdě. Na těchto filmových pohádkách se produkčně ve vysílání pro děti a mládež České televize podílela Barbara Johnsonová, která říká, že přicházet stále s novými nosnými

pohádkovými nápady, je náročné. Nejdůležitější je dobře vystavěná zápletka a sympatické postavy. Přinést něco nového, přitom dostát pohádkovému žánru.

Moderátorka Monika Zavřelová chválí velkou výpravnost nové Zlatovlásky, bohatství dobrodružných scén, vybavenost atraktivními filmovými kulisami i scenériemi. Zároveň se však ptá, zda jde dnes v honbě za moderností ještě o pohádky jako takové? Kulturní redaktorka a recenzentka Mirka Spáčilová k vánočním pohádkám v televizi uvedla (27. 12. 2024): „Těšíme se na nové pohádky a pak od nich utíkáme k těm tradičním. K pohádkám, kde princové ještě měli odvahu, princezny půvab a jejich příběhy vtip. V letošních premiérách z klasických pravidel už neplatilo nic…“

Nový žánr: Pohádka nepohádka

Jak je známo, pohádky si celé kulturní epochy získávaly své příznivce právě pro svoji příznačnou přímočarost, dobromyslnost, průzračnost, ale také vypravěčskou laskavost. Tu však pohádkám vtiskli až literární autoři minulých století, aby vyprávění pro děti byla stravitelná a děti se už těšily na další vánoční příběhy. A dnes? Diváci namlsaní sci-fi a ti malí elektronickými rafinovanými všelijakými hrami jsou také jiní než před sto lety. Jsou nároční i kritičtější, mnohem racionálnější. A slovně úspornější. Petr Štěpánek vzpomíná na dny, kdy natáčel pohádky pro děti a šel z role do role.

„Těch příležitostí je podstatně míň,“ zamýšlí se nad pohádkovými rolemi pro dnešní mladé herce. Vzpomíná, jak se točila jedna pohádka za druhou. A je šťastný, že natočili tehdy v roce 1973 Zlatovlásku. Té neshází parametry, které má v tomto žánru rád. „Dnešní televizní pohádka je nesrozumitelná,“ říká. Pohádky jako svébytný umělecký žánr má ovšem rád a oceňuje je právě pro onu poetickou „krystaličnost“. Nejvíc záleží na scénáristovi, režisérovi, kameramanovi a herci. Práce před kamerou je oproti minulé éře i divadlu dnes těžší než kdysi. Je málo času, hodně spěchu. Vše musí být přitom uděláno „tip ťop“. A co říká dnešní nový Jiřík?

„Herec by měl v první řadě hrát, cizelovat svůj kumšt,“ zamýšlí se nad jedním nešvarem. V dotaznících na hereckých castinzích jsou dotazy, kolik má který herec sledujících na sociálních sítích, Facebooku, Instagramu. Lze se divit, když z deseti nejúspěšnějších adeptů byli influenceři, bez ohledu např. na umělecká studia či praxi na divadelní scéně? „Co je tedy dnes ještě herectví. Byznys, anebo umění?“ říká herec Tomáš Weber.

Tomáš Weber, Osobnosti.cz

„Je to v každém případě umění,“ podotýká Petr Štěpánek. A doplňuje, že hudební skladatel Angelo Michajlov povýšil písničkami ve Zlatovlásce z roku 1973 film na „top“ pohádku, která patří do pokladnice pohádkových filmů mezi nejoblíbenější pohádky.

Alfa i omega:
Nápaditost a herecká přesvědčivost

Největšího zahraničního úspěchu dosáhla Vorlíčkova filmová pohádka Tři oříšky pro Popelku s Libuší Šafránkovou, Pavlem Trávníčkem, Helenou Růžičkovou. Dnes připadají divákům současné filmové pohádky „scénářem málo charismatické, herecky málo výrazné, vyzrálé a hudebně zajímavé, bez nosného dějového nápadu, s množstvím převzatých nápadů z jiných pohádek, jako by autorovi chyběla vlastní nápaditost“. Glosátoři na stránkách CSFD.CZ pak o to víc umocňují své komentáře nostalgií „papundeklových“ kulisových studiových kousků, kdy jsme navzdory té jednoduchosti byli „pohádkovou velmocí“. Pějí chválu na vynikající výkony dřívějších filmových herců, kteří ovšem své filmové umění předtím dlouhá léta pracně a poctivě vybrušovali v pro-

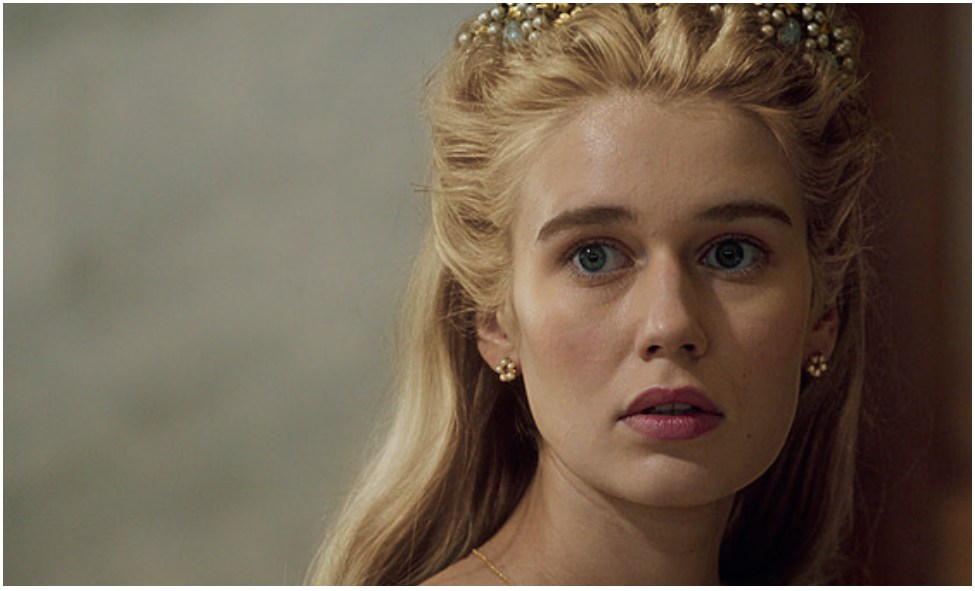

Jasmína Houf, Three Brothers, Jiří Jevický

vinčních a teprve poté prestižních scénách divadelních. Neříkalo se jim „celebrity“. Byli to prostě kumštýři. Umělci. Představitelé rolí a postav. Páni herci. A něco museli umět.

... a poetičnost

Před časem byla natočena americká filmová Popelka s mnoha „disneyovskými figly“. Zahraniční konkurence je vysoká. Je obtížné dnes konkurovat zahraničním výpravným filmům s obřími filmovými rozpočty. Ale zároveň také konkurovat těm „starým dobrým českým pohádkám“, které mají tak silnou nostalgickou gloriolu! Tehdy nebyla taková konkurence se zahraničími světovými filmy. Byla zde železná opona. A vlastně ani tak velká konkurence, pokud jde o množství autorů. Měli jsme však jednu přednost. V televizní produkci působil jeden z našich nejlepších dětských poetů, František Hrubín. A proto nás i dnes tolik dojímá například jím zveršovaná Princezna se zlatou hvězdou na čele, která byla před Vorlíčkovou Popelkou často vysílanou vánoční pohádkou. V televizním studiu se tenkrát natáčely poetické, psychologicky jemné, romantické pohádky výrazné talentované scénáristky a dramaturgyně Jarmily Turnovské, manželky divadelního vědce Evžena Turnovského (Létající kufr, O statečné princezně, Pomněnka, Sedm sestřiček, Pasáček vepřů, O nejchytřejší princezně, Popelka s herečkou Evou Hruškovou, Tajemství proutěného košíku, O víle Arnoštce, Pošťácká pohádka, Létající Čestmír, Arabela se vrací, Návštěvníci, My všichni školou povinní, Kamarádi).

Kamarádka dětských duší

Jarmila Turnovská vystudovala na DAMU obor dramaturgie a věnovala se křehké dětské duši. Byla dlouholetou vedoucí dětského televizního vysílání a spolupracovala s režisérkou Vlastou Janečkovou. Dcera Magdalena je dnes také scénáristkou i dramaturgyní (autorka slavného televizního seriálu Ordinace v růžové zahradě). Jarmila Turnovská se narodila 11. srpna 1930, letos by jí bylo 95 let a je to právě 70 let, kdy v roce 1955 přišla do Československé televize a pomohla zde vytvořit tým tvůrčích lidí, kteří díky svému umu i odborným znalostem a zkušenostem založili dětské vysílání. Tehdy ještě neexistovala tak velká autorská i scénáristická rivalita, ba ani konkurence ze strany AI, která má vymyšlený nápad na pohádku, než bys řekl, jak to pohádkáři říkají? „Než bys řekl švec“. Je však otázkou, zda takové rychlé náměty jsou vůbec ještě zařaditelné do žánru jménem pohádka v její krystalicky (jak říká Petr Štěpánek) umělecké, inspirativní, žánrové a hlavně té člověčí podobě?

Daniela Hatinová

VYSTOUPENÍ BALETNÍ ŠKOLY 2025

V říši snů se ocitlo letošní obecenstvo dvou zcela vyprodaných baletních představení plzeňského Divadla J. K. Tyla.

Nejmladší, foto Irena Štěrbová

Zkušenější, foto Irena Štěrbová

S titulem *V říši snů* zhlédlo ve Velkém divadle *Vystoupení žáků baletní školy*. Baletní soubor Divadla J.K. Tyla patří k nepřednějším a baletní škola divadla má dlouholetou tradici. S otevřením Velkého divadla v roce 1902 ji poprvé vedla Jana Freisingerová se záměrem vychovávat tanečnice a tanečníky pro vlastní scénu. Posléze školu vedla Božena Napravilová a několik dalších let, se svou ženou Elvírou, šéf baletu Mistr Jiří Němeček st., pozdější šéf baletu Národního divadla v Praze. Již za jeho působení žáci baletní školy a elévky vystupovali v celovečerních baletech Viktorka, Z pohádky do pohádky, Krysař, Louskáček, Labutí jezero, Mládí. Další systémové pokračování školy patřilo vedení Milady Papežové a od roku 1989 Bohumile Mejcharové, která účastí školy v soutěžích a výměnných vystoupeních rozšířila její působení do Německa. V dalším období navázala Pavlína Ďumbalová, která v roce 2005 předala školu emeritní sólistce, nominované za roli Edit Piaf na Cenu Thálie, Zuzaně Hradilové, která v současnosti působí v roli baletního Mistra. I dnes, za šéfa baletu Jiřího Pokorného, nositele dvou Cen Thálie, je škola nedílnou součástí divadla.

Ve vystoupení baletní školy v koncepci Zuzany Hradilové, Miroslava Hradila a Emy Landové si postava holčičky přála „špičkovky". Ve snu pak prožívala mnohá setkání, kdy se na jevišti střídaly jednotlivé děje. Výstupy různých ročníků, v nichž se představilo i několik hochů, nebyly posloupné, a proto mohly ještě

Elévky, foto Irena Štěrbová

více vyniknout výsledky výuky od nejmenších až k výkonům maximálním. I malé Berušky se s osvojeným rytmem a taneční pamětí stávaly příslibem příštích tanečnic. Starší točili piruety, dokázali obtížnější kroky tanečního jazyka i sborové synchronní choreografie. Zvládali současné uvolněné taneční pojetí a připomněli symbolismus černého divadla. Nejzkušenější tanečnice na špičkách s jistotou zvládaly své party a jako elévky již mohou vystupovat v baletním sboru. I mladší žáci se na jevišti uplatnili v celovečerních baletech Šípková Růženka, Sněhurka, Anastazie, Louskáček i v operách Iris, Broučci a O Jeníčkovi a Mařence.

Plzeňské Baletní škole Divadla J. K. Tyla se již přes sto dvacet let daří naplňovat tradici přípravy příštích tanečnic a tanečníků.

Bedřiška Terezie Brůhová

PRAHA MAGICKÁ V NOVÉ KNIZE DANA BROWNA

Víra v možnost stvořit věc vychází z přesvědčení, že dobří lidé mají tvůrčí sílu, která ovšem není taková jako síla Boží. Pojetí šému, který golemy oživoval, vychází z kabaly. Starodávná pražská legenda o Golemovi je naplněná myšlenkou, ač prastarou, tak stále aktuální, že technika v rukou lidí může pomáhat, ale i ničit. Inspirovala Karla Čapka k románu i hře *R. U. R.*, Voskovce a Wericha k nejúspěšnějšímu představení Osvobozeného divadla a dnes virtuální inženýry k mnoha zajímavým projektům.

Golem, Wikipedia Commons

Setkání s Golemem

Golem hraje hlavní roli v romantické revui Jana Wericha a Jiřího Voskovce Císařův pekař a Pekařův císař s hudbou Jaroslava Ježka, kterou dávali v Osvobozeném divadle od roku 1931 v režii Jindřicha Honzla. Její úspěch předčil ohlas všech ostatních her tohoto divadla. Děj se vrací do doby rudolfínské Prahy, hemžící se romantiky a dobrodruhy. Golem je hliněný, uhnětený do ohromných rozměrů a vybavený nadlidskou silou židovským rabínem Löwim. Základ o oživlém hliněném muži, synagoze, Rudolfu II. a intrikách na císařském dvoře i umělé ženě Sirael se později stal námětem k filmu Císařův pekař – Pekařův císař, který zrežíroval Martin Frič (Kristián, Cesta do hlubin študákovy duše, Škola základ života, Eva tropí hlouposti, Princezna se zlatou hvězdou na čele).

Vývoj techniky kráčí mílovými kroky kupředu. Po éře industrializace a mechanizace přišla automatizace a robotizace, dnes už jsme zase dál, v éře digitální a virtuální. V roce 1954 si americký vynálezce George Devol nechal patentovat autonomní stroj, který dokázal plnit příkazy. První průmyslový robot od firmy Unimation byl zprovozněn na výrobní lince General Motors v New Jersey v roce 1961. Od roku 1989 měla významnou pozici v tomto oboru švýcarská firma Staubli, která i nadále pokračuje s vývojem a prodejem průmyslových robotů. Dominanci na poli robotiky brzy převzalo Japonsko, a to jak v oblasti průmyslových manipulátorů, tak humanoidních konstrukcí. Za jednoho z nejdokonalejších takových robotů humanoidního typu bylo možno považovat robota vyrobeného týmem SCHAFT. V roce 2014 vyhrál soutěž robot DARPA Robotics Challenge. Roboti pronikají do průmyslu a na trh práce, ale i do dalších oblastí našeho života, služeb, také ale stále více do našeho osobního soukromého života.

Procházka Prahou magickou

Před 10 lety byl v pražském hračkářství Hamleys na Příkopě na ploše 250 m² realizovaný projekt Golem VR. Nalákal během tří měsíců na zvláštní podívanou přes deset tisíc lidí. „Naším cílem je jít do světa," uvedl k zajímavé akci manažer CEO studia DIVR Labs Lukáš Burda. Šlo tehdy o interaktivní procházku Prahou magickou s jednoduchými rébusy. Technická realizace se obešla bez otravných kabelů okolo a během celého výletu bylo možno se volně pohybovat. Ondřej Zach, který si atrakci vyzkoušel, řekl: „Na záda si nasadíte batoh s počítačem, na hlavu přilbu virtuální reality a během okamžiku se teleportujete do Prahy na konci 16. století. Na vlastní oči pak uvidíte rituál, při němž rabi Löw oživuje bájného Golema…"

Na fotografiích Evy Krejčové je synagoga a její mystické okolí.

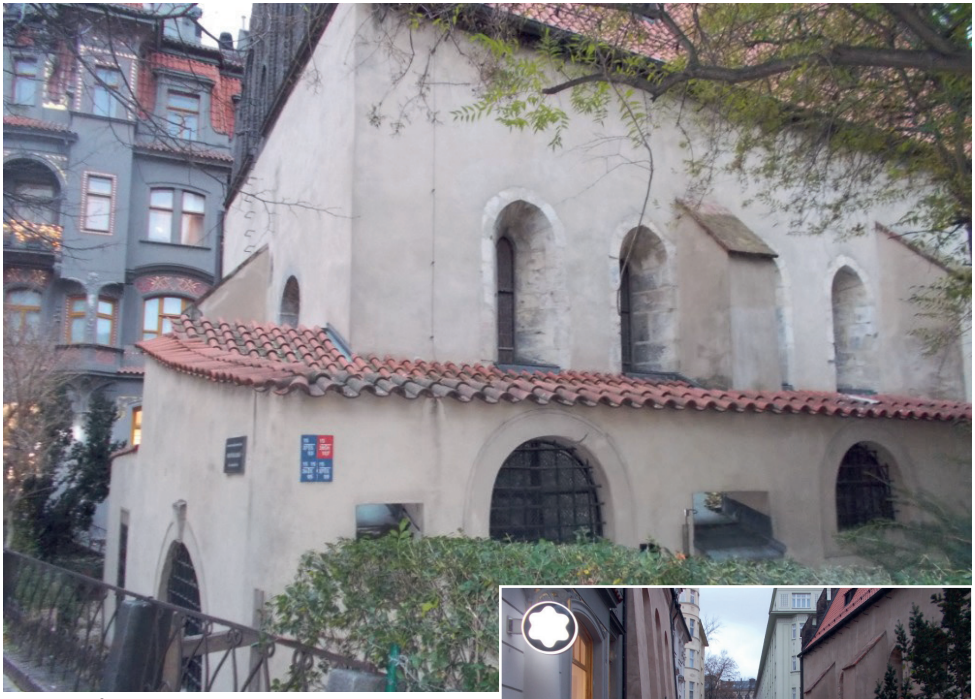

Synagoga, foto Eva Krejčová

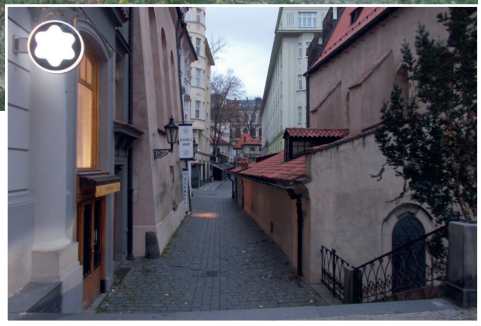

Okolí synagogy, foto Eva Krejčová

Tajemství všech tajemství

Prahou magickou a Golemem se inspiroval i autor světových bestsellerů Dan Brown. Známý americký spisovatel přijel do Prahy magické v roce 2014 poprvé. Navštívil památky, které ho okouzlily, zajímal se hlavně o pražský labyrint chodeb. Dělal si poznámky, které by bylo možno využít při psaní některé z dalších knih. „Pochopitelně ho zajímají klasické pražské památky, ale snažíme se, aby viděl i místa, kam se běžný turista nedostane," uvedl tehdy pro IDNES.CZ Richard Klíčník z nakladatelství Argo, které Dana Browna u nás vydává.

Když tedy Dan Brown navštívil Prahu poprvé, psal se rok 2014 a on si dělal pro bestseller svoje první poznámky, kolik let usilovné literární práce věnoval knize Tajemství všech tajemství, která u nás vyšla 9. 9. 2025? Kniha vznikla na základě šesti pražských návštěv…

Spisovatel tím udělal Praze jakožto městu hojně navštěvovanému turisty značnou reklamu. Radost jistě mají i v samotném nakladatelství Argo, že mohou vydat další Brownovu knihu, tentokrát věnovanou samotné magické Praze. České vydání má výrazné plus v překladu Michaly Markové a Davida Petrů. Překladatelé museli pracovat v bezpečnostním režimu, aby nedošlo k únikům exkluzivních detailů. Na výběru Prahy jako dějišti knihy má velký podíl zejména redaktor nakladatelství Argo Petr Onufer. Ten říká, že Praha bude v knize znamenat mnohem víc než coby jen pouhá atraktivní kulisa. „Myslím," říká, „že jedním z důvodů úspěchu Brownových knih je i prostředí, do kterého své příběhy zasazuje, a Praha je dokonalým dějištěm tajemných a záhadných zápletek s celou svou historií i současností. Praha zde hraje skutečně klíčovou roli a je pro celý román naprosto zásadní…"

Daniela Hatinová

DVACETINY A2

Foyer pobočky Městské knihovny na Opatově v Praze zaplavil kulturní časopis A2, slavící své „20. narozeniny“.

Časopis v roce 2005 založila skupina redaktorů, kteří odešli z týdeníku Literární noviny. Tím vyvrcholil spor s tehdejším šéfredaktorem Jakubem Patočkou. Prakticky odešla skoro celá redakce včetně editorky a grafika. Posléze roztržku v literární podobě ztvárnil Ludvík Vaculík v románu Hodiny klavíru.

Současnou redakci tvoří šéfredaktor Lukáš Rychetský (rubrika společnost), zástupce šéfredaktora Michal Špína (literatura a eseje), Blanka Činátová (literatura), David Bláha (výtvarné umění), vedoucí vydání Ondřej Klimeš (hudba), vedoucí vydání Jan Klamm (hudba), Marta Martinová (divadlo, rozhovory), Matěj Metelec (recenze čísla), Karel Kouba (literatura), Tomáš Stejskal (film). Od samého začátku A2 je stále jedinou editorkou Věra Becková a grafikem je Lukáš Fairaisl. O webové stránky se stará Jiří G. Růžička.

Časopis má kolem sebe mnoho přispěvatelů i z řad mladé generace. Redakce spolupracuje s řadou institucí, jakými jsou galerie, kulturní instituty či umělecké školy, rozhlas atd., a to nejen v Praze.

Již ze samotného složení redakce je patrné zaměření obsahu časopisu. Od začátku je jasný i záměr kritického, původně týdeníku, dnes čtrnáctideníku. Časopis či její redaktoři získali i několik ocenění, například v kategorii publicistiky cenu Média na pomoc památkám udílenou společně Syndikátem novinářů a občanským sdružením Pro Bohemia nebo cenu Muriel za komiks Hovory z Rezidence Schlechtfreund, vycházející na poslední straně časopisu.

Samostatnou redakci tvoří online komentářový deník A2lam.

Text a foto: Aleš Holub

ZÁMEK BUDE!

Mnozí již vědí. Spojí si zámek v Osečanech s Matějem Stropnickým, Matěje Stropnického se zámkem v Osečanech. K návštěvě tohoto místa vede víc a víc návštěvníků vícero důvodů. Ne, není to jen poznat další zámek. Lidé jedou za příběhem…

„Vítejte na předposlední prohlídce zámku v této, už sedmé sezóně," usmívá se Matěj. Zdá se mi, že mě nevítá zámecký pán, ale Vilém z legendární adaptace Máchova Máje. Mladistvý s věčným úsměvem, za kterým schovává únavu … provázet od března víkend co víkend nemůže být snadné. Je neděle, 26. října odpoledne, a psí počasí skupinku šesti nadšenců z Brna a Náchoda zahání do kaple sv. Anny v jižním křídle, kde prohlídka začíná. „Kaple je klenutá valenou klenbou. Tady ten kousek fresky je původní, našli jsme ji pod nánosem nátěrů. Za 2. světové války probíhal v zámku výcvik jednotek SS. Co mohli, odvezli. Ale původní obrazy jsme vypátrali v depozitáři Arcibiskupství pražského." Dozvídáme se o renesanční křtitelnici, kterou našli náhodou zazděnou ve stěně kaple pod kropenkou, je to zřejmě nejstarší nález tohoto zámku, který má historii dlouhou, bohatou, sahající až do středověku. Staletí se podepsala rukopisem různých přestaveb – v 2. polovině 16. století dostala původní středověká tvrz renesanční podobu zámku, v průběhu 17. století až do počátku století 18. získal zámek svou současnou barokní podobu trojkřídlé dvoupatrové budovy, která r. 2018 učarovala Matěji a jeho příteli Danielu Krejčíkovi. „Advokátka, která zastupovala třináct potomků majitelů, šla na prodej diplomaticky. Nechala nás v zámku přespat. No a my jsem se do něj zamilovali…"

„O tyto dva obrazy jsem Pražské arcibiskupství žádal šest let, aby je vrátili tam, kam patří. Nabídli mi pouze odprodej. Nebo soud. A tak jsem raději koupil to, co se ze zámku zadarmo odneslo, bylo to rychlejší, " pronáší s trpkou lehkostí u dvou obrazů kaple, na kterých se Jan Křtitel a Archanděl Michael jako by trochu zastyděli. „Kaple slouží i vesnici, bývají tady bohoslužby, bude tu adventní koncert."

Přecházíme do schodišťové haly, ve které jsou důmyslným systémem zavěšeny historické fotografie zámku. Za okny kvílí meluzína a zámeckým parkem se rozšumí podzimní déšť. Choulíme se do bund. Teplo zde opravdu není. „Tyto prostory nevytápím. V zimě jsou tu tak 4 stupně." Nezahřeje nás ani pohled na zámecká kachlová kamna, která Matěj Stropnický koupil až v Budapešti. „Je to empír, asi z let 1820–1830. No, prodal jsem byt v Praze, a tím se připravil o možnost spát jinde než tady…" rozehrají se Matějovy oči odhodláním, že příběh zámku rozhodně bude pokračovat.

V pravých zámeckých papučích („Zámeckej pán? Chacha…spíš kastelán. Ty návleky musím po každým prohlídkovým dni vyprat a pověsit. Ještě při sčítání lidu v roce 1921 měl zámek sedm stálých zaměstnanců. Ty teď „zámecký pán" jaksi obstarává sám…") procházíme místnostmi, které zřejmě nepřipomínaly útulné zámecké komnaty ani za majitelky

Jany Tieglové z Lindenkronu, kdy barokní zámek získal v letech 1850–1860 pro změnu gotické prvky, či za poslední šlechtické majitelky baronky Anny Laniusové. „V době, kdy do nedalekého Konopiště František Ferdinand d´Este zavedl elektřinu, ústřední topení a teplou vodu, paní hraběnka si tady topila v kamnech dřevem z parku a svítila svíčkami. Údržba byla pro ni náročná, proto nemodernizovala, ale spíš prodávala kusy nábytku," a tím nám Matěj objasnil, že musí inventář a vybavení zámeckých prostor shánět, kde to jde. Ovšem striktně z doby 18. 19. století. Poznámka: „Tuto židli nenápadně vrátil někdo z vesnice, když ji našel v garáži…", nás rozesměje.

Růžová jídelna je jedna z posledních restaurovaných místností. „Potřebuju rekonstruovat celou místnost najednou. Ne stylem – teď tady udělám strop, tam podlahu, v dalším patře třeba dveře. To bych se z toho zbláznil…nic by vlastně nebylo hotové. Psychicky mi pomáhá myšlenka – jednu místnost mám kompletní." Obdivujeme se květinové výmalbě na zdi, kterou restaurátorka znovu vytvářela lístek po lístku, vkusnému aranžmá prostřené tabule s růžovým porcelánem, připravenému na jaro, až se zase otevřou dveře zámku s usměvavým zámeckým pánem: „Tak vás vítám v 8. sezóně…"

Součástí zámku je také obnovený domek Prádelna a apartmány, kde se mohou návštěvníci ubytovat. A nad tím vším bdí strážce zámku kocour Bělohrad, ovce, pávi, pávátka a osel Balbín.

A o divadle, které se zde hraje v srpnu, zase někdy příště.

Projekt Zámek bude! ukazuje, že i v dnešní době může odhodlání a síla komunity dokázat nemožné. Matěj Stropnický není jen majitel a průvodce, který vypráví „humorné" historky z obnovy zámku, on sám je ten příběh, který inspiruje i přitahuje.

Když pozoruju ztichlou krajinu za okny autobusu směrem k Benešovu, vybaví se mi Alchymista od P. Coelho. Osobním příběhem Matěje Stropnického není najít poklad, ale zachránit a oživit chátrající historii v malé vesnici. Obnova se zdála být takřka nemožná. Kde jiní viděli opýskanou, prázdnou, polorozbořenou a všemi zapomenutou skororuinu, viděli Matěj a Daniel domov a poslání. Tato cesta je plná prachu, věčné práce, překážek a shánění peněz, ale „Když něco chceš, celý vesmír se spojí, abys to mohl uskutečnit."

A zámek Osečany **JE!**

Text a foto: Karla Miloševičová

ARCHITEKT ROKU 2025

Slavnostní večer s předáváním cen se konal 15. září 2025 v Centru architektury a městského plánování (CAMP) v Praze. Cenu Architekt roku 2025 - ocenění za mimořádný přínos architektuře - získali bratři Marek a Štěpán Chalupovi. Čestné uznání poroty pak obdržel in memoriam filozof a teoretik Petr Rezek. Udělena byla také cena Architekt obci 2025, kterou si převzal městský architekt Jindřichova Hradce Lukáš Soukup.

Alšova jihočeská galerie vítězný návrh – Chalupovi

Architekt roku 2025 – Štěpán a Marek Chalupovi

Cenu Architekt roku vypsala již posedmnácté společnost ABF, a.s., s cílem poukázat na význam a důležitost architektury a jejích tvůrců pro náš život a kulturní rozvoj společnosti a podpořit kvalitu a odbornou i občanskou angažovanost na poli architektury. Cena je udělována osobě či osobám, které se v uplynulém období pěti let svým přístupem významně zasloužily o architekturu v České republice. *„Architektura odráží úroveň společnosti a jejích architektů. Je řemeslem, které se propisuje do kulturního dědictví národa. Proto je důležité na její kvality a iniciátory i propagátory těchto kvalit poukazovat,“* říká Pavel Sehnal, předseda představenstva ABF, a.s.

Do finále letošního ročníku soutěže postoupilo celkem pět známých jmen, ať už jednotlivců nebo ateliérů:

Atelier 111 architekti Barbora Weinzettlová a Jiří Weinzettl společně se svými kolegy z Ateliery 111 architekti pracují v Praze a v jižních Čechách. Opakovaně vzbuzují pozornost především svými projekty menšího měřítka a rekonstrukcemi venkovských stavení, které řeší s mimořádnou citlivostí k prostředí, historickým stopám a s vytříbeným smyslem pro detail. Za svůj kultivovaný a inovativní přístup sklízí po zásluze zejména jejich realizace rodinných domů uznání a ocenění. Uveďme např. rodinný dům Na Kozině v Trhových Svinech, rodin-

ný dům v Jinonicích nebo archetypální chatu u rybníka na Vysočině. Ocenění odborné veřejnosti se dočkala ale třeba také průsvitná hmota dílen Opatov umístěných v zemědělském areálu nedaleko Svitav. V architektonických soutěžích zasedají v porotách.

Bratři Marek a Štěpán Chalupovi jsou stálicí na nebi české architektury. Jejich čistá nekompromisní řešení obdivujeme již od devadesátých let jako vrcholný projev minimalistického přístupu, který se jako takový zapíše do historie české architektury. Prvními počiny, kterými na sebe „chalupáři" upozornili, bylo zastřešení schodiště na zámku Orlík Karla Schwarzenberga z roku 1998. Směr svého tvůrčího počínání potvrdili i v delikátním vestibulu stanice metra Kolbenova v Praze. Dalšími mistrovskými díly jsou pak technicky unikátní hotel Metropol v Praze na Národní třídě, pavilon ČR na EXPO 2000, banka ČSOB v Praze a další. Následují vyhrané soutěže z posledních let čekající na realizaci. Uveďme alespoň soutěžní návrh nové Alšovy jihočeské galerie v Českých Budějovicích, kde vyhráli mezi 82 účastníky, nebo parkovací dům za katedrálou v Ostravě. Toto tvůrčí bratrstvo tvoří v duchu velmi sofistikovaného minimalismu s důrazem na detail a s jasným autorským rukopisem.

Hotel Metropol

David Kraus je výrazná osobnost české architektury – architekt, pedagog, výtvarník a publicista. Vystudoval Fakultu architektury ČVUT v ateliéru Miroslava Šika v rámci skupiny Nová česká práce a roku 2002 založil ateliér Architektura, s.r.o. Jeho tvorba se vyznačuje osobním, nemódním přístupem, materiálovou poctivostí a pevným vztahem k místu. Odmítá efektní gesta, věří v alternativní „českou cestu" – jednoduchost, opravdovost, kontext a trvalou hodnotu díla. Experimentuje a pracuje s neobvyklými zdroji inspirací, obrazy a principy. Mezi jeho nejznámější práce patří oceňovaná betonárka ve Strančicích, přístavba základní školy v Hradišťku a řada originálních rodinných domů. K architektuře přistupuje jako k autentickému výrazu funkce, materiálu a prostředí. Aktivně přispívá k oborové debatě texty, přednáškami a výukou

Sporadical, sympatická a lidská parta, experimentující s moderní architekturou odpovědně, pečlivě, s empatií ke všem souvislostem. Od roku 2004 ateliér vedou Aleš Kubalík, Josef Kocián, Veronika Sávová. Sporadical roste v čase od malých, citlivě situovaných a navržených objektů ke stavbám a urbanismu většího rozsahu. Práce Sporadicalu v celé škále typologií a měřítek dlouhodobě drží vysokou kvalitu fyzické a nefyzické složky architektury. Mezi realizacemi zaujala především stříbrná kupolovitá stavba sportovní haly v Dolních Břežanech, terapeutická komunita Heřmaň, mateřská škola Podhrad v Humpolci, Brána do Borského parku v Plzni a řada kvalitních rodinných domů.

Jan Šépka patří mezi nepřehlédnutelné osobnosti české architektury už od 90. let. Jeho práce poutala pozornost již při vystoupení žáků Miroslava Šika v rámci skupiny Nová česká práce. Jeho návrhy jsou vždy založeny na originální a silné konceptuální úvaze a překvapivém použití materiálů až na hranici možného. Pevný a nekompromisní tvůrčí záměr transformovaný do reality uplatňuje důsledně a s nebývalou vůlí – naposledy v dostavbě Gočárových Automatických mlýnů v Pardubicích. V roce 2009 založil vlastní projekční kancelář. Známá je jeho vila Hermína s charakteristickým růžovým nátěrem, dům v ocelovém korzetu v Praze, dům v sadu v pražských Kyjích, úpravy zámeckého návrší v Litomyšli, posezení na soutoku Modravského a Roklanského potoka, ale také řadu let diskutovaný návrh Středoevropského fóra Olo-

mouc (SEFO). Své zkušenosti předává jako pedagog, nejprve na FA ČVUT v Praze, poté na pražské UMPRUM a FUA TUL v Liberci.

Komplexní přístup k tvorbě, vliv na vznik kvalitních staveb i prostředí a zároveň profesní a morální integritu posuzovala u jednotlivých osobností odborná porota, složená z předchozích laureátů ceny Architekt roku: Zdeněk Fránek, Roman Koucký, Ivan Kroupa, Petr Stolín a dvojice Ladislav Kuba s Tomášem Pilařem. Porotci se shodli, že letošními laureáty ocenění Architekt roku se stanou přední čeští architekti Marek a Štěpán Chalupovi.

Ocenění předal loňský laureát Roman Koucký. Připojil se Pavel Sehnal ml. z ABF, a. s., který ve své řeči upozornil na význam architektury a její společenský a kulturní přesah: *„Cit a umění musí být vždy nedílnou součástí architektury,“* uvedl mimo jiné. Dále architektům poblahopřál vydavatel časopisu INTRO Jan Hejhálek, který zároveň uvedl videomedailon věnovaný vítězi. V něm představuje tvorbu laureátů předseda poroty Zdeněk Fránek a dále hovoří Ivo Koukol o jejich největší realizaci – budově ČSOB v Praze-Radlicích. *„Měl jsem za to, že jsou v této soutěži oceňovaní autoři staveb okázalých a viditelných. Naše stavby ale často nejsou vidět. Citlivého vztahu k sousedním budovám i lidem si totiž ceníme nade vše,“* uvedl oceněním překvapený Marek Chalupa. *„Postavili jsme jen pár baráků,“* doplnil Štěpán Chalupa. *„Ale na všech s námi dělala fůra kolegů. Každý architekt potřebuje svůj tým a podporu,“* dodal.

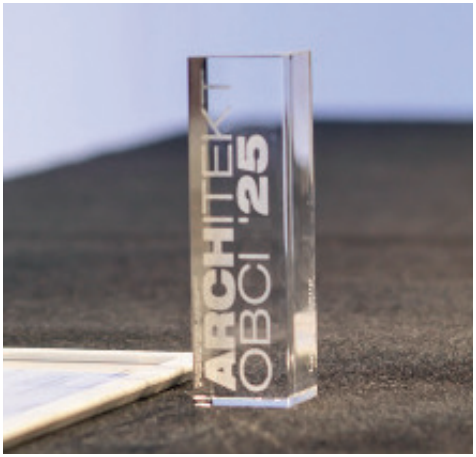

Cena ARCHITEKT OBCI 2025

Architekt roku 2025
Marek a Štěpán Chalupovi

Bratři Marek a Štěpán Chalupové se narodili v rodině architekta a učitelky. Vyrostli a vystudovali v Praze, kde také působí. Odborně spolupracují od roku 1996. Ve svých návrzích cílí na nalezení co největší míry svobody a volnosti pro dlouhodobé užívání stavby, co nejmenšího omezení stavbou pro uživatele i pro okolí stavby. Hodnoty prostředí jsou pro jejich návrhy významným řídícím kritériem. Vyhledávají takové řešení stavby, které její prostředí doplňuje a posiluje a vytváří s ním harmonický vztah. Věří ve smysl kontinuálního a přiměřeného rozvoje společnosti i prostředí budov, měst i krajiny. Svoje zkušenosti předává Marek Chalupa mladé generaci pedagogickou činností jako vedoucí ateliéru na Fakultě architektury ČVUT v Praze.

arch. Štěpán a Marek Chalupovi

Čestné uznání
Petr Rezek – in memoriam

Filozof, estetik a teoretik umění Petr Rezek patřil mezi kultovní osobnosti, které od 70. let utvářely filozofické a umělecké prostředí u nás. Nazýval se učitelem filozofie, svérázným způsobem však po desetiletí formoval také myšlení výtvarníků, architektů i teoretiků a podněcoval diskusi o mezioborových tématech. A to nejen jako pedagog na Filozofické fakultě UK,

AVU nebo liberecké FUA. Byl žákem Jana Patočky a své fenomenologické založení promítl do mnoha textů. Tělesné východisko architektonické zkušenosti představil ve svém mezi architekty nejznámějším svazku spisů nazvaném Architektonika a protoarchitektura. Dlouhodobě byl oceňován všemi, kteří mu se zájmem naslouchali až do roku 2022, kdy ve věku 74 let odešel.

Čestné uznání v soutěži Architekt roku 2025 předal in memoriam Petru Rezkovi architekt Zdeněk Fránek, který uvedl, že *„při diskusích s geniálním Petrem Rezkem jsme vždy hledali, co ještě lze považovat za architekturu, a co už ne. Architektura není samozřejmost. Musí se u ní projevovat nadčasovost, určitá nadstavba, či dokonce dávka šílenství.“*

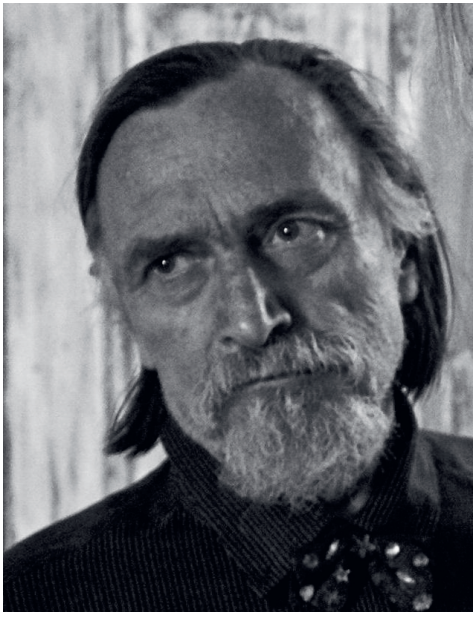

arch. Petr Rezek

Architekt obci 2025

Nedílnou součástí soutěže Architekt roku je také ocenění Architekt obci udělované Ministerstvem pro místní rozvoj ČR, Českou komorou architektů, Asociací pro urbanismus a územní plánování ČR a časopisem Moderní obec.

Cena Architekt obci je udělována architektovi a zároveň obci, tedy spolupracujícímu tandemu, který se po několik let soustavně a s respektem věnoval koncepci vystavěného prostředí obce a svým přístupem se významně zasloužil o kvalitní výstavbu. *„Ministerstvo pro místní rozvoj je gestorem dokumentu Politika architektury a stavební kultury České republiky, jejímž cílem je podporovat utváření přívětivého, funkčního a krásného prostředí, které podněcuje společné aktivity tamních obyvatel a vytváří nová místa k setkávání. Soutěž Architekt obci prezentuje příklady obcí, kde se to daří,“* vysvětluje architekt Josef Morkus z Ministerstva pro místní rozvoj.

Nominace na ocenění Architekt obci 2025 posoudila v průběhu léta odborná porota ve složení: Josef Morkus (Ministerstvo pro místní rozvoj ČR), Markéta Zdebská (Česká komora architektů), Petr Durdík (Asociace pro urbanismus a územní plánování ČR), David Mateásko (držitel ocenění Architekt obci 2024) a Ivan Ryšavý (časopis Moderní obec), který je zároveň hlavním mediálním partnerem soutěže.

Porota posuzovala přínos spolupráce architekta a obce z pohledu úrovně architektonického a urbanistického řešení a jeho udržitelnosti. *„Sledovali jsme dlouhodobou vzájemnou spolupráci samosprávy, architekta a také místních obyvatel a celkový přínos této spolupráce pro kvalitu vystavěného prostředí a zvýšení kvality života,“* popsal mimo jiné práci poroty Josef Morkus.

Laureátem ocenění Architekt obci 2025 se stal městský architekt Jindřichova Hradce Lukáš Soukup společně se starostou Michalem Kozárem. Cenu předal loňský vítěz – architekt David Mateásko, který znovu připomněl, že bez vizí a dlouhodobého nasazení nelze města efektivně rozvíjet. Společně s laureátem se shodli, že by měla být funkce městského architekta a její význam více zviditelněná.

Do finále soutěže postoupily rovněž: Veronika Šindlerová a obec Bílovice, zastoupená starostkou Zuzanou Schwarz Bařtipánovou. Cenu jim předala zástupkyně ČKA Markéta Zdebská. Další finalistkou byla Tereza Šmídová a obec Vysočina, jíž zastupovala Barbora Langerová. Cenu předal Josef Morkus.

Architekt obci 2025 – laureát –
Ing. arch. Lukáš Soukup / Jindřichův Hradec

Porota oceňuje kvalitní spolupráci samosprávy Jindřichova Hradce v čele se starostou Mgr. Ing. Michalem Kozárem, MBA, a městského architekta Ing. arch. Lukáše Soukupa na strategických a rozvojových projektech, které se zamě-

Ing. arch. Lukáš Soukup, starosta JH Michal Kozár

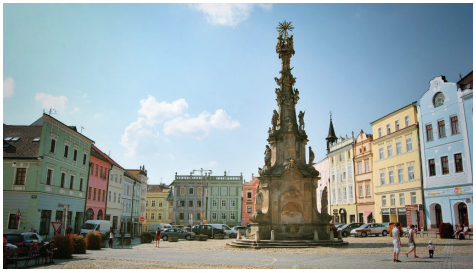
Jindřichův Hradec

řují na dlouhodobý rozvoj města, dále na drobných intervencích a úpravách, které zvyšují kvalitu veřejného prostoru a na šíření tématu kvalitní architektury, urbanismu a rozvoje měst formou vycházek, přednášek, výstav a diskusí. Spolupráce přináší řadu témat a úkolů, které městský architekt příkladně iniciuje, koordinuje jejich přípravu a průběh a připravuje je pro další profesionální aktéry, např. z řad organizátorů soutěží, z řad kolegů architektů, projektantů nebo developerů. Městský architekt je též činný v oblasti drobných či dočasných úprav veřejných prostranství města a přispívá tak ke zlepšení podmínek pro pobyt obyvatel a návštěvníků Jindřichova Hradce. Cennou aktivitou městského architekta jsou jeho snahy o zapojování veřejnosti formou prezentací a diskusí do přípravy zadání, např. soutěží a studií. Unikátní aktivitou je tzv. skupina Teenagers, která při příležitosti studie revitalizace sídliště zapojila početnou skupinu místní mládeže, přiměla ji k diskusím a úvahám o místě bydliště a zahájila mezigenerační dialog. Zapojení obyvatel probíhá i formou tematických skupin na sociálních sítích. Porota dále oceňuje zapojení studentů vysokých škol architektury při hledání strategických a koncepčních odpovědí na rozvoj různých lokalit. Městský architekt též zapojuje město do celostátních přehlídek, jako je Den architektury nebo Zažít město jinak.

INTRO AWARD – Zdeněk Fránek

Během slavnostního vyhlášení vítězů soutěže Architekt roku byla předána také INTRO AWARD, udělovaná odborným časopisem INTRO. Cenu získal Zdeněk Fránek, který stál u zrodu tohoto časopisu a je členem jeho redakční rady. Vydavatel časopisu Jan Hejhálek ocenil architekta a pedagoga Zdeňka Fránka nejen za řadu originálních staveb a jeho pedagogický vliv, ale také za publikační činnost a propagaci české architektury doma i v zahraničí.

Zdeněk Fránek

Jaromír Hampl
Zdroj a foto: abf.cz, architektroku.cz

KŘEST CIBULKOVA KALENDÁŘE PRO PAMĚTNÍKY 2026

Dvaapadesát týdnů, dvaapadesát unikátních fotografií, dvaapadesát zajímavostí o životě hvězd pamětnických filmů v jedinečných vzpomínkách skvělé herečky Libuše Švormové!

Tradiční Cibulkův kalendář pro pamětníky je tu už poosmnácté. Oblíbený moderátor Aleš Cibulka přináší svým čtenářům jedinečný pohled do zlaté éry českého divadla a filmu. Každý z padesáti dvou týdnů nabídne nejen unikátní fotografii a zajímavost ze života hvězd pamětnických filmů, ale tentokrát také vzpomínky výjimečné herečky Libuše Švormové, která svou kariéru zasvětila divadlu, filmu i dabingu.

Vzpomínky s vůní divadelních prken

Mladinká Libuše Švormová přišla do Městských divadel pražských v roce 1962 a stala se součástí slavné éry, které se říká „Ornestina". Právě díky tomu měla možnost potkat plejádu nezapomenutelných osobností a spolupracovat s nimi. Jmenujme např. Natašu Gollovou, Marii Rosůlkovou, Danu Medřickou, Josefa Kemra, Svatopluka Beneše, Ljubu Hermanovou, Vlastu Fabianovou a mnoha dalších. Před kamerou stanula po boku Františka Smolíka, Miloše Nedbala, Karla Högera, Jana Pivce či Rudolfa Hrušínského. V novém Cibulkově kalendáři zve čtenáře na výjimečnou cestu do zákulisí tehdejšího uměleckého světa – do šaten, kde se rodilo přátelství, do ateliérů, kde vznikaly filmové legendy, i do soukromí hvězd, které jsme dosud znali jen z filmového plátna. *„Libuše Švormová patří mezi poslední žijící pamětníky éry, která formovala české herectví. Její vyprávění je nejen poutavé, ale i dojemné a lidské. Každý týden kalendáře je malým okénkem do doby, která už se nevrátí,"* říká Aleš Cibulka.

Tento kalendář vzdává hold všem umělcům, kteří svým herectvím zazářili natolik, že je stále máme ve svých srdcích, a i po letech na ně rádi vzpomínáme. Tisíce netrpělivých čtenářů každoročně očekávají Cibulkův kalendář pro pamětníky. Vědí totiž, že nejde o obyčejný stolní kalendář, ale o čtivou literaturu faktu. Kalendář je jako jediný na českém trhu tradičně doplněn údaji, které vám usnadní život: uvá-

dí přesný údaj o příchodu jara, léta, podzimu a zimy, přesnou hodinu, kdy nastane úplněk, a u každého státního svátku i praktickou informaci, zda zůstávají obchody otevřené, nebo ne. Na začátku kalendáře je soutěž. Aleš Cibulka se díky fotomontáži převtělil do postavy herce. Dvacet čtenářů, kteří uhodnou, kterého herce na fotografii s Terezou Brzkovou zastoupil a v kterém filmu, se může těšit na kalendář na rok 2026. Křest řídila dvojice Cibulka-Jagelka. Křtu Cibulkova kalendáře v karlínské restauraci Charleston se tradičně zúčastnila řada známých osobností: René Zavoral, generální ředitel Českého rozhlasu, Iva Hüttnerová, Marie Retková, Dana Morávková, Eva Hrušková a Jan Přeučil, Hanka Křížková, Jan Tuna a řada dalších.

Součástí křtu bylo i představení knihy *Hvězdné tváře českého filmu*, která navazuje na úspěšnou publikaci *Slavné tváře českého filmu*. V jedinečné dárkové edici přináší neopakovatelné vzpomínky, unikátní fotografie a vyprávění o legendách, které formovaly zlatý věk české kinematografie.

Zavzpomínejte na dobu, kdy stříbrné plátno rozzářily nezapomenutelné osobnosti, jejichž jména se navždy zapsala do srdcí diváků, jejich tváře, hlasy a gesta do okének filmového pásu. V nové knize *Hvězdné tváře českého filmu* se Aleš Cibulka znovu vydává po stopách těch, kteří tvořili jedinečnou atmosféru českého filmu — od Lídy Baarové přes Hanu Vítovou až po Jaroslava Marvana, Rudolfa Hrušínského či Jana Wericha. Publikace nabízí nejen nádherné a často dosud nepublikované fotografie, ale také cenné vzpomínky pamětníků, kteří se s těmito hvězdami osobně setkali. Na stránkách knihy ožívají jejich osudy, úsměvy i lidskost, doplněné o zasvěcené komentáře a příběhy ze zákulisí filmového světa. *„Milí čtenáři, dovolte mi, abych vás již podruhé pozval na cestu do zlaté éry českého filmu, za herci a herečkami, kteří spoluvytvářeli její neopakovatelnou atmosféru. Čekají na vás unikátní fotografie, zajímavosti ze zákulisí, ale i osobní vzpomínky hereckých kolegů na Lídu Baarovou, Hanu Vítovou, Rudolfa Hrušínského či Jaroslava Marvana. Bude mi ctí vás do této vybrané společnosti znovu doprovodit,“* láká sám autor Aleš Cibulka. Kniha *Hvězdné tváře českého filmu* je nejen krásnou připomínkou legendárních herců, ale i dárkovým titulem, který potěší každého milovníka české kinematografie. Vychází právě včas pro předvánoční trh a přináší nové vzpomínky, nové fotografie a stejnou lásku k hvězdám pamětnických filmů, jakou Aleš Cibulka prokázal již v předchozí knize.

O autorovi kalendáře

Aleš Cibulka se narodil 25. 3. 1977 v Sokolově a dětství prožil v Chodově u Karlových Varů. Vystudoval Vyšší odbornou školu hereckou a moderátorskou v Praze, jeho třídní profesorkou byla Veronika Žilková. Moderoval v České televizi a TV Barrandov. V roce 2016 se stal v anketě Týtý třetím nejoblíbenějším průvodcem zábavných pořadů. Patnáct let působil v České televizi, pět let pak v TV Barrandov. Od roku 2000 moderuje na vlnách Českého rozhlasu Dvojka (talk show Tobogan). Je známý i jako spisovatel, Cibulkův kalendář pro pamětníky vyšel již poosmnácté. Dále napsal životopisné publikace o dvou významných hvězdách českého filmu 30. a 40. let – Nataše Gollové a Zdence Sulanové. Dvoudílné knihy o Nataše Gollové se prodalo více než 180 000 kusů. Jeho dlouholetý zájem o český film a přátelství s mnoha pamětníky činí z jeho knih autentické svědectví o době, která formovala generace diváků.

O vydavateli

Nakladatelství Albatros je největší a nejstarší české nakladatelství, které se soustřeďuje na vydávání knih pro děti a mládež (bylo založeno v roce 1949, do roku 1969 působilo pod původním názvem Státní nakladatelství dětské knihy). Albatros Media a.s. je mediální společnost, která vznikla v roce 2008 a od roku 2009 funguje jako nástupnická společnost nakladatelství Albatros. Albatros Media je z hlediska počtu vydaných titulů největší české nakladatelství. Produkce skupiny Albatros Media pokrývá skoro 20% nakladatelského trhu v České republice. Každoročně uvede na trh zhruba 1 000 nových knih a vydává nejúspěšnější české i světové autory. Generálním ředitelem Albatros Media je od roku 2012 Václav Kadlec. Firma je lokálně vlastněná, jejími konečnými vlastníky jsou již od roku 2008 manželé Silke a Jaroslav Horákovi.

Jaromír Hampl
Zdroj a foto: ALBATROS MEDIA a.s.

BLAHOPŘEJEME ČLENŮM KLUBU KULTURY, KTEŘÍ OSLAVÍ KULATÉ NEBO PŮLKULATÉ NAROZENINY

V lednu slaví:
Ing. Jaromír Hampl
Mgr. Olga Rohelová
Ing. Václav Kadlec

V březnu slaví:
Ing. Denisa Vostrá, Ph.D.

Přejeme vám pevné zdraví, životní pohodu, úspěchy ve všech oblastech života a mnoho krásných okamžiků strávených s vašimi blízkými. Ať je váš rok 2026 plný radosti a splněných přání!

S úctou a přáním všeho nejlepšího

Klub kultury

*PF 2026

Klub kultury Syndikátu novinářů České republiky

Vydává výbor Klubu kultury Syndikátu novinářů ČR pro své členy

Redakce časopisu KULTURA

Šéfredaktor:
Mgr. Hasan Zahirović, Ph.D. (hz)

Redakční rada:
PhDr. Marie Bahenská, Ph.D. (mb)
PhDr. Vojtech Čelko (čel)
Ing. Jaromír Hampl, CSc. (jh)
PhDr. Aleš Holub (ah)
Mgr. Jaroslava Smolová (sm)
Ing. Romana Velčovská (rv)

Korektorka:
PhDr. Karla Miloševičová

Grafická úprava čísla:
Jakub Tichý

Redakční uzávěrka pro zasílání textů je stanovena na tyto termíny:
10. února, 10. května, 10. srpna a 10. listopadu.

Titulní strana: Království za koně
2. strana obálky: Pocta M. Chagallovi
3. strana obálky: Le Mont Saint Michel
4. strana obálky: Romance pro křídlovku
Gustav Fifka
Foto: Josef Švec

Evidováno u Ministerstva kultury ČR pod číslem: E 11045
Tisk: INDIGOPRINT, s. r. o.
Distribuce: Adiservis, s.r.o.

Klub kultury Syndikátu novinářů České republiky
Senovážné náměstí 23, 110 00 Praha 1
klubkulturypraha@gmail.com
www.syndikat-novinaru.cz/kluby-regiony/kluby/klub-kultury/zakladni-informace/